

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lucija Šenkinc

Stabilnost vlad in homogenost vladnih koalicij
(mednarodno primerjalna študija postsocialističnih srednjeevropskih držav)

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Avtorica: Lucija Šenkinc

Mentorica: izr. prof. dr. Alenka Krašovec

Stabilnost vlad in homogenost vladnih koalicij
(mednarodno primerjalna študija postsocialističnih srednjeevropskih držav)

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

*»Napolniš jo s pticami, s tolikimi, kolikor le moreš,
ko pa se ti nekega dne zgodi nekaj lepega,
jo na stežaj odpreš in gledaš, kako odletijo.«
(Alessandro Baricco)*

*Iskrena hvala izredni profesorici dr. Alenki Krašovec, ki me je tekom študijskih let navdušila
nad področjem volilnih študij in mi nudila dragoceno strokovno pomoč in koristne nasvete pri
pripravi diplomskega dela.*

*Hvala dragemu prijatelju dr. Jaroslavu Lajovicu za pomoč pri obdelavi empiričnih podatkov,
za vse ideje in dolge pogovore.*

Stabilnost vlad in homogenost vladnih koalicij

(mednarodno primerjalna študija postsocialističnih srednjeevropskih držav)

V diplomskem delu so preučevani različni sistemski in institucionalni dejavniki, ki vplivajo na stabilnost vlad. Izpostavljeni so vplivi volilnih in strankarskih sistemov, poseben poudarek pa je namenjen vplivu ideološke bližine vladnih strank na stabilnost vlad. Iz mednarodne primerjalne študije štirih srednjeevropskih postsocialističnih držav (Češke, Poljske, Slovaške in Slovenije) je mogoče povzeti, da med državami kljub podobnostim med institucionalno določenimi pravili prihaja do pomembnih razlik v sestavljanju vladnih koalicij in njihovem trajanju. Tako se potrjujejo že znane ugotovitve, da imajo ustavno določene institucije (kot so npr. zvrst volilnega sistema, volilni prag, velikost volilnih enot, volilne formule za pretvorbo glasov v poslanske mandate idr.) pomemben vpliv na sestavo parlamentarno strankarskega okolja. Po drugi strani pa iz rezultatov empirične analize ni mogoče povzeti, da bi ideološka homogenost strank, ki vlado sestavljajo, bistveno vplivala na trajanje vladnih koalicij v študijo vključenih držav.

Ključne besede: volilni sistem, strankarski sistem, koalicija, vlada, stabilnost vlad, ideološka homogenost/heterogenost strank, Češka, Poljska, Slovaška, Slovenija.

Government stability and homogeneity of the government coalitions

(an international comparative study of post-communist Central European countries)

The following thesis examines various systemic and institutional factors which affect government stability. The focus is predominantly on effects of electoral and party systems, and special attention is devoted to the influence of ideological proximity of government parties on government stability. From an international comparative study of four post-communist Central European countries (Czech Republic, Poland, Slovakia and Slovenia) it can be summarized that despite similarities between the institutionally set rules, there are significant differences in forming the coalition and also in the duration of it. This confirms already known findings that certain constitutional institutions (e.g. type of electoral system, electoral threshold, constituencies, electoral formulas for converting votes into parliamentary mandates et al.) have a significant impact on the composition of the parliamentary environment. On the other hand, on the basis of empirical analysis, it cannot be concluded that the ideological homogeneity of the parties that compose the government significantly affects the duration of the government coalition in the countries which were part of the study.

Keywords: electoral system, party system, coalition government, the stability of governments, ideological homogeneity/heterogeneity of the governing parties, the Czech Republic, Poland, Slovakia, Slovenia.

Kazalo vsebine

1 Uvod	10
1.1 Uporabljena metodologija	12
2 Analiza literature	14
2.1 Volilni sistemi	14
2.1.1 Proporcionalnost in volilni prag	17
2.1.2 Vpliv volilnega sistema na stabilnost vlad	19
2.2 Vlade in vladne koalicije	20
2.2.1 Značilnosti vladnih koalicij	22
2.2.2 Stabilnost vlad	25
2.3 Strankarski sistemi	27
2.3.1 Politične stranke in ideologija	30
2.3.2 Značilnosti medstrankarskega tekmovanja	31
3 Empirični del	34
4 Zaključek	43
5 Literatura	46
Priloge	50
Priloga A: Razlaga razvrščanja političnih strank na ideološki kontinuum z vidika teorije »preračunljivega trgovca«.	50
Priloga B: Prikaz mandatnih in vladnih obdobj, koalicijskih in opozicijskih strank, stabilnosti vlad in standardnega odklona ideološke homogenosti/heterogenosti vladnih koalicij na Češkem.	51

Priloga C: Prikaz mandatnih in vladnih obdobj, koalicijskih in opozicijskih strank, stabilnosti vlad in standardnega odklona ideološke homogenosti/heterogenosti vladnih koalicij na Poljskem.	53
Priloga Č: Prikaz mandatnih in vladnih obdobj, koalicijskih in opozicijskih strank, stabilnosti vlad in standardnega odklona ideološke homogenosti/heterogenosti vladnih koalicij na Slovaškem.....	55
Priloga D: Prikaz mandatnih in vladnih obdobj, koalicijskih in opozicijskih strank, stabilnosti vlad in standardnega odklona ideološke homogenosti/heterogenosti vladnih koalicij v Sloveniji.	57

Seznam grafov, tabel in prilog

Graf 3.1: Kaplan-Meierjeve krivulje trajanja vlad (s 95% intervalom zaupanja), prikazane posamezno za Češko, Poljsko, Slovaško in Slovenijo.

Graf 3.2: Kaplan-Meierjeva krivulja trajanja vlad (s 95% intervalom zaupanja) za vse štiri države skupaj.

Tabela 3.3: Prikaz institucionalno določenih volilnih pragov, števila vlad v obdobju od leta 2000 do leta 2014 ter povprečij števila parlamentarnih in vladnih strank, povprečnega standardnega odklona po posameznih spremenljivkah ideološke bližine vladnih strank in povprečja stabilnosti vlad na Češkem, Poljskem, Slovaškem in v Sloveniji.

Graf 3.4: Stabilnost vlad in ideološka bližina vladnih strank glede na klasično levo-desno razmejitev ideološkega spektra (glavna spremenljivka LRGEN).

Graf 3.5: Stabilnost vlad in ideološka bližina vladnih strank glede na ekonomski vidik razmejitve ideološkega spektra (prva kontrolna spremenljivka LRECON).

Graf 3.6: Stabilnost vlad in ideološka bližina vladnih strank glede na libertarno-avtoritaren vidik razmejitve ideološkega spektra (druga kontrolna spremenljivka GALTAN).

Seznam kratic

Seznam kratic politických stran na Česku:

ANO = Akce nespokojených občanů (angl. Action of Dissatisfied Citizens)

CSSD = Česká strana sociálně demokratická (angl. Social Democratic Party)

Dawn = Úsvit přímé demokracie (angl. Dawn of Direct Democracy)

KDU-CSL = Křesťanská demokratická unie - Československá strana lidová (angl. Christian Democratic Union - Czechoslovak People's Party)

KSCM = Komunistická strana Čech a Moravy (angl. Communist Party of Bohemia and Moravia)

ODS = Občanská demokratická strana (angl. Civic Democratic Party)

SZ = Strana zelených (angl. Green Party)

TOP09 = Top09 (angl. Top09)

US-DEU = Unie Svobody – Demokratická unie (angl. Freedom Union-Democratic Union)

VV = Veci Verejné (angl. Public Affairs)

Seznam kratic politických stran na Polsku:

LiD = Lewica i Demokraci (angl. Left and Democratic)

LPR = Liga Polskich Rodzin (angl. League of Polish Families)

MN = Mniejszość Niemiecka (angl. German Minority)

PiS = Prawo i Sprawiedliwość (angl. Law and Justice Party)

PO = Platforma Obywatelska (angl. Civic Platform)

PSL = Polskie Stronnictwo Ludowe (angl. Polish People's Party)

RP = Ruch Palikota (angl. Palikot's Movement)

S (tudi SRP) = Samoobrona RP (angl. Self Defense of the Polish Republic)

SD = Stronnictwo Demokratyczne (angl. Democratic Party)

SDPL = Socialdemokracja Polska (angl. Social Democracy of Poland)

SLD = Sojusz Lewicy Demokratycznej (angl. Alliance of Democratic Left)

UP = Unia Pracy (angl. Labour Union)

Seznam kratic politických stran na Slovensku:

ANO = Aliancia Nového Občana (angl. Alliance of the New Citizen)

KDH = Kresťanskodemokratické hnutie (angl. Christian Democratic Movement)

KSS = Komunistická strana Slovenska (angl. Communist Party of Slovakia)

LS-HZDS = Ludová strana - Hnutie za demokraticé Slovensko (angl. People's Party - Movement for a Democratic Slovakia)

Most = Most – Hid (angl. Most – Hid)

OL'aNO = Obyčajní L'udia a nezávislé osobnosti (angl. Ordinary People and Independent Personalities)

SaS = Sloboda a Solidarita (angl. Freedom and Solidarity)

SDKU-DS = Slovenská demokratická a kresťanská unia - Demokratická strana (angl. Slovak Democratic and Christian Union - Democratic Party)

SF = Slobodné fórum (angl. Free Forum)

Smer = Smer - sociálna demokracia (angl. Direction - Social Democracy)

SMK = Strana maďarskej koalície - Magyar Koalíció Pártja (angl. Party of the Hungarian Coalition)

SNS = Slovenská národná strana (angl. Slovak National Party)

Seznam kratic političnih strank v Sloveniji:

DeSUS = Demokratična stranka upokoјencev Slovenije (angl. Democratic Party of Pensioners of Slovenia)

LDS = Liberalna demokracija Slovenije (angl. Liberal Democracy of Slovenia)

LGV = Državlјanska lista Gregorja Viranta (angl. Gregor Virant's Civic List); stranka se leta 2012 preimenuje v DL= Državlјanska lista (angl. Civic List)

MN = predstavnika italijanske in mađžarske manjšine (angl. Minority representatives)

NSI = Nova Slovenija - Krščanska lјudska stranka (angl. New Slovenia - Christian People's Party)

LZJ-PS = Lista Zorana Jankoviča – Pozitivna Slovenija; stranka se leta 2012 preimenuje v PS = Pozitivna Slovenija (angl. Positive Slovenia)

SDS = Slovenska demokratska Stranka (angl. Slovenian Democratic Party)

SKD = Slovenski krščanski demokrati (angl. Slovene Christian Democrats)

SLS = Slovenska lјudska stranka (angl. Slovenian People's Party)

SMS = Stranka mladih Slovenije (angl. Youth Party of Slovenia)

SNS = Slovenska nacionalna stranka (angl. Slovenian National Party)

Zares = Zares (angl. Zares - For Real)

ZLSD = Združena lista socialnih demokratov (angl. United List of Social Democrats); stranka se leta 2005 preimenuje v SD = Socialni demokrati (angl. Social Democrats)

1 Uvod

Pričujoča študija je mednarodna primerjalna analiza oblikovanja politično strankarskih sistemov in njihovih vladnih koalicijskih povezovanj, pri katerih nas zanimajo dejavniki stabilnosti vladnih koalicij oz. vlad. Ti dejavniki so lahko endogeni, med katere prištevamo nekatere sistemske oz. institucionalne značilnosti volilnih in strankarskih sistemov (npr. zvrst volilnega sistema, institucionalno določen volilni prag, potek oblikovanja vladnih koalicij, vplive ideološke bližine strank v parlamentu, ki posredno vplivajo na povezovalni potencial vladnih koalicij, idr.). Zanimive so novejšje študije (Krašovec in Cabada 2013), ki kažejo na to, da izbira enakih institucionalnih pravil sicer res vodi do nekaterih podobnosti med analiziranimi državami, vsekakor pa se med njimi kažejo tudi mnogotere in pomembne razlike. Prav tako so dejavniki vpliva na stabilnost vlad lahko eksogene narave (npr. gospodarske razmere, politične krize), za katere v zadnjem času različni avtorji (Strøm, Müller in Bergman 2008, Budge, Laver in Bernhard v Zajc 2013), ugotavljajo, da imajo vse večji vpliv na trajanje vlad. Glede na primerljivost tako z vidika notranjih kot tudi zunanjih dejavnikov so v primerjalno študijo vključene štiri postsocialistične države Srednje Evrope,¹ in sicer Češka, Poljska, Slovaška in Slovenija. Analizirane države so med seboj primerljive ne zgolj na podlagi podobnega zgodovinskega razvoja po II. svetovni vojni, temveč tudi v ustavni konstituciji strankarskega in volilnega sistema, ti dejavniki pa skupaj v trikotniku soodvisnosti delujejo in vplivajo na samo stabilnost vlad. Ta skozi celotno diplomsko delo deluje kot odvisna spremenljivka, ki je analizirana v odnosu do neodvisnih spremenljivk, kot so število parlamentarnih strank, število vladnih strank in ideološka homogenost vladnih koalicij. Diplomsko delo bo v grobem razdeljeno na dva dela. Prvi večji sklop naloge obsega pregled relevantne literature, ki predstavi in kritično sooči teoretična izhodišča različnih virov ter s tem postavi temelj za mednarodno primerjalno analizo, ki je predstavljena v drugem, empiričnem delu naloge.

Teoretične predpostavke se v poglavju analize relevantnih virov v grobem razvejajo na tri pomembnejša področja, in sicer na polje volilnih sistemov in njihovega vpliva na stabilnost vlad, na polje oblikovanja koalicijskih vlad in njihove stabilnosti ter na polje strankarskih sistemov in različnih pristopov k preučevanju strankarskih ideologij. Različni avtorji so empirično preverjali povezanost med stabilnostjo vlad in nekaterimi izbranimi dejavniki. Z

¹ Izbrane države so mlade tranzicijske države Srednje Evrope, ki so razvile parlamentarno demokracijo in uvedle proporcionalni volilni sistem z institucionalno določenim volilnim pragom. Vse so članice EU od leta 2004 in se v zadnjih desetih letih soočajo s težavami, ki nastajajo zaradi razdrobljenosti strankarske arene, in težavo vzpostavljanja dolgoročno in legitimno funkcionalnih vladnih koalicij ter stabilnosti vlad.

vidika institucionalnih dejavnikov se dela domačih in tujih avtorjev dotikajo tako vpliva strankarskega sistema kot značilnosti volilnega sistema, ki sta oba neločljivo povezana, zato je v številnih študijah (Duverger 1954, Lijphart 1994, Budge in drugi 1997, Norris 2004) izpostavljeno vprašanje povezanosti med proporcionalnostjo (kot pozitivnim rezultatom proporcionalnih volilnih sistemov) in oblikovanjem strankarskega sistema, ki je bolj ali manj zrcalo institucionalno izbranih volilnih pravil. Na splošno je prevladalo dejstvo, ki potrjuje Duvergerjevo tezo (1954), da proporcionalni volilni sistemi težijo k oblikovanju večstrankarskega sistema, kar posledično vodi v nujnost oblikovanja koalicijskih vlad, pri čemer pa se države z enakimi volilnimi sistemi med seboj bistveno razlikujejo (Norris 2004). Krašovec in Cabada (2013, 719) pravita, da so nekatere empirične študije nakazovale tudi, da z manjšanjem ideološke razdalje med strankami vladnih koalicij narašča možnost njihovega daljšega trajanja, vendar poudarita, da so raziskovalci v tem pogledu vseeno bolj zadržani in da tovrstna povezava še ni bila empirično dovolj potrjena. V tem kontekstu Warwick (v Strøm in drugi 2008) dokazuje, da je ideološka bližina vladnih strank dejavnik, ki pomembno vpliva na trajanje vlad. Omenjeno samo po sebi potrjuje, da gre za kompleksno polje različnih dejavnikov, ki na stabilnost vlad morebiti vplivajo posredno, preko določitve volilnega praga, števila strank v vladi, ideološke heterogenosti oziroma homogenosti političnih strank ter s tem povezanega oblikovanja vladnih koalicij idr.

Drugi, empirični del naloge je mednarodna primerjalna študija štirih omenjenih držav, ki v idejnem smislu obsega dve raziskovalni vprašanji, ki se razvejata na štiri hipoteze. Kot prvo me je zanimalo: **Ali ima število strank, ki prestopijo volilni prag, oz. pozneje število strank, ki sestavljajo vladno koalicijo, vpliv na stabilnost vlade?** Izhajam namreč iz dejstva, da volilni prag pomembno vpliva na število parlamentarnih strank. Višji volilni prag preprečuje vstop v parlament manjšim strankam in s tem krepi moč (povečuje število sedežev) večjim strankam. Večje kot je število strank, večja je reprezentativnost različnih interesov, kar po eni strani pomeni višjo stopnjo proporcionalnosti družbene slike v predstavniško telo, po drugi strani pa je to lahko ovira pri usklajevanju pri pomembnih odločitvah parlamentarnih strank in predvsem pri oblikovanju in delovanju vladnih koalicij. Manj strank bi torej lahko pomenilo manj usklajevanja, kar bi posledično lahko imelo pozitiven vpliv na stabilnost vlad. Tako bi bilo mogoče pričakovati, da se kaže posredni vpliv višine volilnega praga na samo stabilnost vlad. V tej smeri sta zastavljeni dve hipotezi, in sicer:

H1: Institucionalno določen volilni prag znižuje število strank v vladi.

H2: Manjše število vladnih strank pozitivno vpliva na stabilnost vlad.

Ob omenjenem se odpira drugo raziskovalno vprašanje, in sicer: **Kakšen vpliv, če sploh, ima ideološka homogenost koalicijskih strank na stabilnost vlad?** Smiselno je namreč sklepati, da se z večanjem števila strank povečujejo tudi odstopanja znotraj vladnih koalicij v različne smeri družbenopolitičnega delovanja, kar bi bilo pričakovano, da se kaže tudi v višji stopnji vladne heterogenosti z vidika ideologije političnih strank. Zato se na tej točki postavljata hipotezi:

H3: Koalicije z manjšim številom strank so tudi ideološko bolj homogene.

H4: Ideološka homogenost vladnih strank pozitivno vpliva na stabilnost vlad.

Cilj naloge je torej predstaviti in analitično proučiti kompleksno polje soodvisnosti med stabilnostjo vlad in dejavniki vpliva, kot so volilni sistem in z njim povezana institucionalna pravila (predvsem volilni prag), število strank v parlamentu in v vladi ter ideološka bližina političnih strank, ki vlado sestavljajo.

1.1 Uporabljena metodologija

Dinamični pristop, ki omogoča preučevanje povezav med posameznimi koalicijskimi dejanji in procesi, zahteva identifikacijo odvisnih spremenljivk in opredeljene neodvisne spremenljivke (Warwick 1994, 637). V okviru diplomskega dela bom ugotavljala vpliv različnih dejavnikov na stabilnost vlad v štirih izbranih državah v obdobju od leta 2000 do leta 2014.² Tako je stabilnost vlade opredeljena kot odvisna spremenljivka, izbranih neodvisnih spremenljivk pa je več, in sicer število parlamentarnih strank in z njim v povezavi institucionalno določen volilni prag, število strank, ki tvorijo vladno koalicijo, in ideološka bližina koalicijskih strank, ki vlado sestavljajo.

Primarni metodološki pristop bo sekundarna analiza in interpretacija različne literature ter kritično soočanje ugotovitev domačih in tujih avtorjev o dejavnikih, ki vplivajo na stabilnost vlad. Analiza primarnih virov pa bo uporabljena kot pripomoček pri iskanju pomembnih podatkov, kot je pregled volilnih izidov po posameznih državah ter obdobj trajanja vlad. V ta okvir sodi tudi analiza podatkov, pridobljenih iz strokovnih raziskav, ki jih objavlja Univerza v Chapel Hillu, ki preko ekspertov ocenjuje umestitev političnih strank v ideološkem prostoru. Iz njihovih baz podatkov so selektivno izbrana področja, ki se nanašajo neposredno

² V empiričnem delu so vključene vse vlade v omenjenem obdobju (pri tem so bili za isto vlado upoštevani trije politološki kriteriji, in sicer: isto volilno obdobje, isti predsednik vlade in iste stranke, ki vlado sestavljajo) razen zadnjih vlad, ki še trajajo (in jim posledično ni mogoče določiti odvisne spremenljivke, torej stabilnosti, ki se meri v mesecih trajanja vlade). Izjema je del raziskave, ki kot neodvisno spremenljivko vključuje ideološko bližino vladnih strank, saj so podatki v raziskavi Chapel Hilla dosegljivi zgolj za obdobje 10 let, in sicer od leta 2000 do leta 2010.

na ideološko umeščanje posamezne stranke glede na tri spremenljivke. Prva je klasična levo-desna razmejitev ideološkega spektra (v nadalje LRGEN), druga je ekonomski vidik ideološkega stališča strank (v nadalje LRECON) in tretja libertarno-avtoritaren vidik ideološkega spektra (v nadalje GALTAN).³

Tako bo primerjalna študija vsebovala oboje, tako elemente kvantitativne obdelave podatkov kot pristope, značilne za kvalitativno študijo. Kvantitativna analiza bo uporabljena v empiričnem delu, kjer s pomočjo baze podatkov o položaju političnih strank na kontinuumu levo-desno (Chapel Hill 2014) izberem parametre, ki so primerni in reprezentativni za analizo na primeru izbranih držav. Pri tem je pomembno poudariti, da statistične analize kvantitativnega tipa temeljijo na velikih, reprezentativnih vzorcih, kar omogoči, da rezultate lahko posplošujemo in iz njih vlečemo zaključke, ki z veliko mero gotovosti potrjujejo ali ovržejo zastavljeno tezo. V tem primeru gre za študijo, kjer je uporabljeni vzorec (za vzorec se šteje število vlad v določenem obdobju v analizo vključenih držav) nenaključen in premajhen, da bi lahko z gotovostjo podajali končne ugotovitve, vseeno pa nakazuje določene rezultate, o katerih je z vidika teoretične abstrakcije smiselno povzeti nekaj teženj. Prav zaradi teh omejitev je velika dodana vrednost diplomskemu delu kvalitativni pristop, s katerim poskušam predstaviti dela in prispevke drugih avtorjev, ki so se z različnimi metodološkimi pristopi ukvarjali s področjem stabilnosti vlad, ideološke bližine političnih strank in volilnih sistemov na splošno. Prav tako so v zaključku s pomočjo obeh pristopov predstavljeni in opisani rezultati študije, saj nam, kot pravi Lobe (2006, 64): »... komplementaren način kombiniranja kvantitativnih in kvalitativnih metod odpira možnosti za bolj celoten pristop k merjenju, analizi in interpretaciji«.

³ Vse tri spremenljivke so v vprašalniku (preko katerega izvedenci Chapel Hilla umeščajo politične stranke) opredeljene kot vprašanja ideološkega tipa (Baker in drugi 2012). V empiričnem delu diplomskega dela pa nastopajo ločeno, in sicer prvo vprašanje (klasično levo-desno) kot osnovna spremenljivka, drugi dve (ekonomski vidik in libertarno-avtoritaren vidik) pa kot kontrolni spremenljivki.

2 Analiza literature

Teoretični del naloge je namenjen predstavitvi in kritičnemu soočenju ugotovitev različnih raziskovalcev, ki so preučevali dejavnike (ne)stabilnosti vlad. Na začetku bo predstavljen vpliv volilnega sistema na stabilnost vlad, v nadaljevanju pa bo podrobneje razdelana korelacija med stabilnostjo vlad in ideološko heterogenostjo/homogenostjo političnih strank. Nestabilnost vlad je namreč težava, s katero se v današnjem času sooča nemalo držav sodobnega sveta. Več avtorjev jo je različno definiralo, zato je najprej treba predstaviti in opredeliti širok teoretični koncept, vključujoč volilne in strankarske sisteme, ideološki vidik političnih strank ter (ne)posredni vpliv omenjenih dejavnikov na stabilnost vlad.

2.1 Volilni sistemi

*»Če je demokracija vladavina ljudstva,
je za demokratičnost države usodnega pomena,
kako je urejen njen volilni sistem.«*

(Ribičič 1996, 145)

Volitve so po mnenju mnogih avtorjev osrednji element političnega sistema, ki vpliva tako na legitimnost vlade oz. političnega predstavništva kot posledično na samo demokratičnost politične ureditve. Z volitvami se v parlament prenašajo različni politični interesi, organizirani predvsem v političnih strankah, saj ljudstvo kot suveren pravzaprav deluje v predstavniškem telesu prek političnih strank (Grad 2000, 20). Politične stranke so torej vmesni člen med predstavniškim in volilnim telesom. Katz (v Krašovec 2007, 14–16) podrobneje opredeljuje funkcije volitev, ki jih deli na štiri večje skupine:

1. z vidika demokratičnosti so volitve institucija, ki zrcali v politični prostor naslednje vrednote: ljudsko suverenost, liberalizem, osebni razvoj posameznikov, skupnost in enakost;⁴
2. z vidika političnih sistemov lahko ločimo vsaj med tremi funkcijami: izbiro ljudi za delovanje v strukturah oblasti, izbiro in oblikovanjem vlade in povratnim tokom informacij;⁵

⁴ Ljudska suverenost se navezuje na idejo, da naj bi volja ljudi oblikovala odločanje o politikah; liberalizem poudarja sposobnost ljudi, da se zoperstavijo oblasti v njenih poskusih zanikanja osnovnih človekovih pravic; osebni razvoj posameznikov vključuje skrb za posledice, ki naj bi jih imela demokracija na razvoj posameznikov kot državljanov; skupnost poudarja temeljne interese ljudi, ki vključujejo vzajemne interese, in ne le individualnih interesov posameznikov; in enakost se odraža v dejstvu, da ima vsak državljan svoj glas in so državljani s tega vidika med seboj enaki (prav tam).

3. z vidika državljanov so volitve predvsem možnost izražanja, saj vsakemu posamezniku dajejo možnost odločanja oz. izbire, na drugi strani pa so tudi odgovornost, saj so mehanizem, preko katerega postanejo izvoljeni predstavniki odgovorni državljanom;

4. z vidika voljenih predstavnikov je najpomembnejša funkcija volitev podelitev legitimnosti za njihovo delovanje.

Krašovec (2007, 67) pravi, da volilni sistem v ožjem pomenu besede navadno pomeni pretvorbo števila glasov, dobljenih na volitvah, v število sedežev v predstavniškem telesu. Izpeljave demokratičnih volilnih sistemov lahko razdelimo na tri vrste: tradicionalni večinski sistem, ki je za volivce najenostavnejši in najpreglednejši, saj omogoča najbolj pravično tekmovanje med kandidati za poslanske in druge funkcije; proporcionalni volilni sistem, ki omogoča najbolj pravično tekmovanje med strankami; ter inačice mešanega volilnega sistema, ki poskušajo kombinirati elemente prvega in drugega (Ribičič 1996, 146).

Večinski volilni sistem⁶ je, zgodovinsko gledano, prvotni volilni sistem, njegove prednosti pa so, da je enostaven, pregleden in omogoča izbiro med osebnostmi kandidatov (Ribičič 2000, 14). Glasovanje med posamezniki, ki zmagajo, če dobijo največ glasov, vsaj na prvi pogled zmanjšuje pomen pripadnosti kandidata politični stranki in omogoča enakopravno konkuriranje kandidatov, pravi Ribičič (2000, 14) in doda, da na prvi pogled zato, ker učinki večinskega volilnega sistema na nacionalni ravni povratno negativno vplivajo na delovanje tega sistema na mikroravni. Nasprotno od večinskega omogoča proporcionalni sistem⁷ bolj sorazmerno razdelitev mandatov med subjekte, ki so nastopili na volitvah, in sicer v skladu z njihovimi volilnimi rezultati, s tem pa tudi ustrezno zastopanost političnih manjšin (Grad 2000, 32). Je pa bistveno bolj zapleten kot večinski sistem, poleg tega pa povzroča nestabilne koalicijske vlade in s tem slabi položaj parlamenta (prav tam). Proporcionalni volilni sistem ima v čisti, skrajni izpeljavi zelo resne slabosti, pravi Ribičič (2000, 20–21) in kot prvo izpostavi to, da izbirajo volivci med listami strank (t. i. depersonalizacija volitev), ne pa med

⁵ Izbira ljudi za delovanje v strukturah oblasti je vezana na zadostno število kandidatov, izbira in oblikovanje vlade sta vezani na funkcijo zapolnjevanja mest za delo v strukturah oblasti; povratni tok informacij pa pomeni, da naj bi volitve na praktični ravni omogočale tudi povratne informacije v politični sistem in tako tudi mnenja državljanov o delovanju sistema (prav tam).

⁶ Večinske volilne sisteme delimo na: a) sisteme relativne večine, kjer kandidat za zmago potrebuje le več glasov od protikandidata, zato je preprost, zagotavlja pa tudi stabilnost vlade in omogoča odgovornost poslanca volivcem v volilni enoti; b) sisteme absolutne večine, kjer je kandidat izvoljen le, če dobi podporo absolutne večine v volilni enoti, torej več kot 50 % (Krašovec 2007, 68–69).

⁷ Proporcionalne volilne sisteme delimo na: a) sisteme strankarskih list, kjer lahko volivci dejansko izbirajo med listami političnih strank, in b) sisteme enega prenosljivega glasu, kjer je mogoče proporcionalne učinke doseči tudi pri glasovanju o posameznih kandidatih, saj je bistvo v tem, da imajo volivci več kot en glas in lahko posamezne kandidate razvrstijo hierarhično po preferencah (Krašovec 2007, 73–88).

kandidati in na podlagi njihovih osebnih odlik. Druga slabost proporcionalnega volilnega sistema je velika razdrobljenost parlamenta, kar se kaže v velikem številu političnih strank in posledično v težkem oblikovanju vladne večine in nestabilnosti vladnih koalicij ter tudi nestabilnosti vlad (prav tam). Omeniti pa je treba tudi mešane volilne sisteme, ki so, kot pove že ime, mešanica med večinskim in proporcionalnim sistemom, pri čemer – kot navajata Blais in Massicotta (v Krašovec 2007, 91) – lahko volilni sistem označimo kot mešani, če vsebuje kombinacijo elementov različnih volilnih sistemov za volitev enega predstavniškega telesa, ob tem pa se lahko izoblikujejo različne kombinacije uporabe večinskih in proporcionalnih volilnih sistemov.⁸

Proporcionalni volilni sistem naj bi nastal prav zato, da bi odpravil slabosti, do katerih prihaja na podlagi večinskega volilnega sistema (Ribičič 2000, 19), saj zagotavlja sorazmerno zastopanost političnih strank v parlamentu. To pa pomeni, kot navaja Krašovec (2007, 73–88), da izhaja iz načela, da mora število dodeljenih mandatov v predstavniškem telesu ustrezati dobljenim glasovom na volitvah. S tega vidika naj bi proporcionalni volilni sistem učinkovito odpravil slabosti večinskega, poleg tega pa naj bi okrepil vlogo opozicije, saj omogoča, da že med mandatno dobo, brez predčasnih volitev, neuspešno vlado in vladno koalicijo zamenjata novi (Ribičič 2000, 19). Proporcionalni volilni sistemi so v današnjem času najpogostejše uporabljeni sistemi za razdelitev sedežev v predstavniškem telesu glede na število glasov, dobljenih na volitvah (Krašovec 2007, 75), zato ne preseneča, da so bile tudi evropske države v preteklih desetletjih precej naklonjene temu sistemu, vendar v zadnjem času navdušenje zanj upada. »Vsekakor pa ne obstoji kakšen enoten vzorec "evropskega" volilnega sistema, pač pa obstoje le nekatere temeljne skupne značilnosti vseh demokratičnih volilnih sistemov in pomembna odstopanja in specifičnosti vsakega od njih« (Ribičič 1996, 146).

Različni avtorji (Duverger 1954, Norris 1997, Farrell 1998) navajajo številne vplive volilnih sistemov, kot so na primer vplivi na: strankarski sistem, na proporcionalnost predstavništva, na stabilnost vlad, na volilno udeležbo, na zastopanost družbenih skupin idr. Duverger (1954, 203–204) je pomembno prispeval k proučevanju vplivov volilnih sistemov, s tem ko je predstavil njihov splošni vpliv na strankarski sistem in rekel, da je strankarski sistem

⁸ Kombinacije večinskih in proporcionalnih sistemov se delijo na tri tipe mešanih volilnih sistemov, in sicer: a) sočasen obstoj, kjer je volilno območje razdeljeno na dva tipa volilnih enot, pri čemer je v enih v uporabi večinski, v drugih volilnih enotah pa proporcionalni volilni sistem; b) vzporeden obstoj, kjer je volilno območje tudi razdeljeno na dva tipa volilnih enot, vendar sta znotraj ene volilne enote v uporabi tako proporcionalni kot tudi večinski volilni sistem (volivec navadno odda dva glasa, enega za posameznega kandidata, drugega pa za volilno listo), in c) sistem popravkov, kjer je uporaba ene vrste volilnega sistema odvisna od rezultatov, ki jih proizvede druga vrsta volilnega sistema (Krašovec 2007, 91).

pravzaprav produkt več kompleksnih dejavnikov, od katerih so nekateri značilni za posamezne države, drugi pa veljajo v splošnem/generalnem kontekstu. Splošni vpliv je predstavil v treh tezah, ki se uveljavijo kot t. i. Duvergerjev zakon (1954), ki pravi, da večinski volilni sistem relativne večine teži k oblikovanju dvostrankarskega sistema, večinski volilni sistem absolutne večine teži k oblikovanju več strank, ki so v koaliciji, in proporcionalni volilni sistem teži k oblikovanju sistema mnogih neodvisnih strank.

Njegov zakon je sprožil kar nekaj kritik (Lijphart 1994, Farrell 2001, Norris 2004.), vendar pa je tudi v današnjem času zelo verjetno, da bo pri uporabi proporcionalnega volilnega sistema v predstavniško telo vstopilo več strank, medtem ko ob uporabi večinskega volilnega sistema obstoji velika verjetnost, da bo v predstavniško telo vstopilo manjše število strank ali celo le dve stranki (Krašovec 2007, 102–103). Norris (v Krašovec 2007, 103) sicer Duvergerjevo tezo potrjuje, vendar pa opozarja, da je znotraj istih skupin (znotraj skupine držav z večinskim volilnim sistemom oziroma znotraj skupine držav s proporcionalnim volilnim sistemom) mogoče zaznati zelo velike razlike, kar naj bi nakazovalo, da tovrstne povezave niso nujno splošne in jih je mogoče pojasniti z alternativami (bodisi z geografsko razdelitvijo volivcev strank, z uporabo posamičnih elementov volilnih sistemov ali s številom in močjo družbenih razcepov v določeni družbi). Zdi se, da je pomanjkljivosti svojih tez izpostavil že Duverger (1954, 205) sam, ko je dejal, da gre v bistvu za zelo splošne predpostavke, ki definirajo zgolj temeljne tendence in so daleč od tega, da vključujejo vse vplive volilnih sistemov na strankarske sisteme.

2.1.1 Proporcionalnost in volilni prag

»V grobem sta strankarski in volilni sistem dve stvarnosti,

ki sta neločljivo povezani

in ju je včasih tudi z analizo težko ločiti.«

(Duverger 1954, 204)

Pozitivna lastnost proporcionalnih volilnih sistemov je prav visoka stopnja proporcionalnosti oz. njihova sorazmernost, ki omogoča politično predstavništvo tudi manjšim strankam oz. političnim manjšinam, po drugi strani pa ti sistemi pogosto vodijo do oblikovanja nestabilnih vlad, prinašajo zapletene postopke pretvorbe glasov v število parlamentarnih sedežev, prav tako pa se porazdeli tudi odgovornost poslancev do enote, v kateri so bili izvoljeni (Krašovec 2007, 72–73). Prav zaradi slednjega se pojavljajo medijsko odmevni predlogi o spremembah volilnega sistema, saj naj bi večinski volilni sistemi na nacionalni ravni vodili k večji

stabilnosti vlade, večji preglednosti političnega prizorišča in jasnejši razmejitvi odgovornosti za določanje ter izvrševanje vladne politike (Ribičič 2000, 15). Vendar pa se je treba zavedati, da imajo lahko zaradi razlik v zgodovinskem, družbenem in ekonomskem razvoju posameznih držav enaki volilni sistemi v različnih okoljih različne posledice (Krašovec 2007, 101). Še več, nekateri avtorji trdijo, da se večinski in proporcionalni volilni sistem v svojih čistih oz. skrajnih oblikah postopno umikata in da se z različnimi korekturami zmanjšujejo razlike med njima. Ni smiselno, če prihaja do nihanj od ene do druge skrajnosti, med drugim tudi zato ne, ker so učinki takšnih korenitih reform težko predvidljivi in navsezadnje ni vse odvisno od volilnega sistema; velik vpliv na proporcionalnost imajo tudi strankarska struktura, ureditev drugih vprašanj organizacije oblasti, tradicija, običaji in še marsikaj (Ribičič 2000, 13). Tudi proporcionalni sistemi se torej med seboj pomembno razlikujejo po posameznih segmentih, ki narekujejo pretvorbo glasov v število političnih sedežev in pomembno vplivajo na njihovo porazdelitev; med te dejavnike sodijo, kot navaja Krašovec (2007, 73), predvsem volilne enote, volilne formule in morebitni volilni prag.

Zanimivo proporcionalnost komentira tudi Budge (in drugi 1997, 238), ki pravi, da dejansko število strank ne odraža nujno tudi proporcionalnosti volilnega sistema, saj bolj kot volilni sistem diskriminira manjše stranke in manjše kot so možnosti v bitki za zmago (pa četudi samo za en sedež), večja je verjetnost, da te male stranke izpadejo iz tekmovanja na naslednjih volitvah, pri čemer v tekmi na dolgi rok ostajajo večje stranke. Eden od najpogostejše uporabljenih ukrepov za zniževanje števila političnih strank, ki na volitvah dobijo sedeže v parlamentu, je uvedba volilnega praga. Ta lahko povzroča precejšnjo nesorazmernost med številom glasov posamezne politične stranke, dobljenih na volitvah, in sedeži, ki jih ta stranka dobi v parlamentu, vendar le kratkoročno, saj, kot pravi Budge (in drugi 1997, 238), strankarski sistemi težijo k prilagajanju in nesorazmernost dolgoročno upada.

V vseh postkomunističnih državah je bil uveden proporcionalni volilni sistem z namenom višje stopnje zastopanosti mnogovrstnih interesov v parlamentu, kar pa se je brez ustavno določenih omejitev pretvorbe glasov, dobljenih na volitvah, v mandate izkazalo za pretežno utopično idejo preslikovanja širše družbene slike v okolje parlamentarnega delovanja. Ob poplavi novonastalih strank se je pokazala potreba po uvedbi dodatnega kriterija, ki bi zamejil dotok števila političnih strank skozi sito volilnega sistema, katerega funkcijo danes po večini opravlja volilni prag. Volilni prag v novih evropskih demokracijah je zdaj 5-odstoten v osmih državah: Estonija, Latvija, Litva, Poljska, Romunija, Slovaška in Madžarska; 4-odstoten v

Sloveniji in Bolgariji; ter 7-odstoten v Rusiji (Rose in Munro 2009, 13). Nižji, ali pa ga sploh ni, je za predstavnike etničnih skupin v Romuniji, na Poljskem in v Sloveniji. Višji pa je v šestih državah za povezave strank, ki se oblikujejo pred volitvami.⁹

2.1.2 Vpliv volilnega sistema na stabilnost vlad

Vpliv volilnega sistema na stabilnost vlad je v zadnjih desetletjih postal predmet nemalo študij in raziskav in znano je dejstvo, da je nestabilnost vlad predvsem težava, s katero se srečujejo države z večstrankarskim parlamentarnim sistemom,¹⁰ saj se pogosto dogaja, da z razpadom koalicij predčasno razpade tudi vlada. Zakonodaja, ki ureja pravila, kako so predstavniki voljeni in kako se razdelijo sedeži, se izrazito razlikuje od države do države. Zato izbira volilnega sistema ni zgolj odločitev tehnične narave, saj ima lahko velike posledice za samo delovanje političnega sistema (Blais and Massicotte: 2002, 41).¹¹ Ribičič (2000, 20–21) nestabilnost vlad povezuje neposredno z eno od slabosti proporcionalnega volilnega sistema, saj pravi, da je: »... slaba stran velikega števila parlamentarnih političnih strank v težkem oblikovanju vladne večine in nestabilnosti vladnih koalicij ter posledično tudi nestabilnosti vlad«.

Farrell (1997) v svojem delu *Comparing Electoral Systems* podrobneje predstavi povezavo med reprezentativnostjo volilnih glasov oziroma proporcionalnostjo volilnega sistema in stabilnostjo vlad in pravi, da ni mogoče dosegati obojega.¹² Razloge, zakaj naj bi proporcionalni volilni sistemi povzročali večjo nestabilnost, predstavi v štirih točkah:

- proporcionalni volilni sistem proizvaja koalicijske vlade, ki so sestavljene iz več strank, zato je verjetno, da se vlade pogosteje zamenjajo,
- koalicijske vlade so sestavljene v zaodrju med političnimi voditelji po volitvah, manifestne obljube so pozabljenje v navalu borbe za oblast, želje volivcev pa so ignorirane,¹³

⁹ Npr. na Češkem velja 7-odstotni prag za koalicije dveh strank, 9-odstotni za koalicije treh strank in 11-odstotni za koalicije štirih strank, na Poljskem imajo enoten prag za strankarske koalicije, in sicer 8 odstotkov, na Slovaškem pa so uveljavili 7-odstotni volilni prag za dvo- ali tristrankarske koalicije in 10-odstotni volilni prag za koalicije štirih ali več strank (Rose in Munro 2009: 13). Podrobneje glej Tabela 3.1.

¹⁰ Krašovec (2007: 104) navaja, da je ena od pozitivnih lastnosti večinskih volilnih sistemov zagotavljanje večje stabilnosti vlad, za razliko od proporcionalnih volilnih sistemov, saj so v primeru večinskih volilnih sistemov vlade praviloma enostrankarske, pri uporabi proporcionalnih volilnih sistemov pa so praviloma oblikovane koalicijske vlade.

¹¹ Tako lahko dve različni volilni formuli pri enakem volilnem rezultatu distribuirata povsem različen rezultat glede na število izvoljenih v posamezni politični stranki (Blais and Massicotte: 2002: 41).

¹² »Ali imaš reprezentativen parlament, ki podobno sestavi reprezentativno vlado, ali pa imaš trdno vlado, ne moreš pa imeti obojega hkrati« (Farrell 1997: 154).

¹³ S tega vidika prihaja tudi kritika, da so koalicijske vlade nedemokratične, saj se koalicije sklepajo za zaprtimi vrati med posameznimi voditelji, kjer je poglavitno to, kdo bo sklenil boljši posel/dogovor, volivci pa so iz tega

- proporcionalni sistem zagotavlja enostaven vstop majhnih in/ali ekstremističnih strank v parlament, kar vodi v situacije, ko ravno te stranke držijo v ravnovesju celotno vlado,¹⁴
- proporcionalni volilni sistemi so tudi veliko kompleksnejši od drugih, ki na volivce prenašajo dodatno breme in zastavljajo vprašanje, ali volivci res razumejo ozadje sistema (Farrell 1997, 154).¹⁵

Lijphart (1994, 8) pa je v svoji študiji volilnih sistemov 27 demokracij z vsega sveta (s primerjavo sedemdesetih različnih volilnih sistemov, ki so bili v teh državah uporabljeni) prišel do ugotovitve, da so splošna sklepanja okrog tehtanja prednosti večinskih in proporcionalnih sistemov napačna, saj se boljša zastopanost oziroma proporcionalnost ne kaže hkrati v povezavi s slabšo vladno učinkovitostjo,¹⁶ in povzame, da je treba proporcionalnemu volilnemu sistemu dati prednost pred večinskim, saj ponuja tako boljše zastopanost kot tudi vsaj enako učinkovito oblikovanje javnih politik. Zanimive pa so tudi ugotovitve novjših študij (Farrell 2001), ki kažejo na to, da stabilnost vlad ni več nujno odvisna od zagotavljanja proporcionalnosti, saj se vedno bolj kaže, da je proporcionalno predstavništvo mogoče združiti s stabilnostjo vlad (v Krašovec 2007, 104).¹⁷ Po drugi strani je treba ločevati med posrednimi in neposrednimi vplivi volilnih sistemov na stabilnost vlad. Četudi ni mogoče z gotovostjo trditi, koliko volilni sistem neposredno vpliva na trajanje vlad, lahko preučujemo vpliv posrednih dejavnikov, kot so institucionalno določen volilni prag, število strank, ki sestavljajo vlado, in njihov pogajalski potencial pri sestavljanju vladnih koalicij ter z njim povezan vpliv ideološke bližine koalicijskih strank.

2.2 Vlade in vladne koalicije

Preko različnih načel organizacije državne oblasti so se izoblikovali različni politični sistemi, ki se ločijo predvsem na podlagi razmerij med temeljnimi državnimi organi, ki s funkcionalnega vidika predstavljajo zakonodajno, izvršilno in sodno vejo oblasti. Na podlagi

procesa izločeni. Poznamo pa tudi nasprotno: koalicijska pogajanja oz. povezovanja, ki nastajajo že pred volitvami, tako da volivci vedo, kaj in koga volijo (Farrell 1997: 155).

¹⁴ Proporcionalni volilni sistemi naj bi težili k cilju, da se onemogoča prevzem oblasti ekstremističnih strank, in avtor se kritično sprašuje, kaj tak sistem v resnici naredi za to, saj so prav majhne stranke pogosto jeziček na tehtnici koalicijskih vlad. Pove, da obstajata dva mehanizma, ki ta pojav blažita, in sicer volilni prag, ki onemogoča ekstremističnim strankam vstop, saj gre navadno za manjše stranke, in pa druga metoda, ki zakonsko prepoveduje določene kategorije strank (kar je v uporabi npr. v Nemčiji za preprečitev vzpona neonacističnih strank) (Farrell 1997: 158).

¹⁵ Dogaja se, da volivec ni povsem prepričan, kaj njegov glas v resnici pomeni in kako bo volilni rezultat izračunan (Farrell 1997: 158–159).

¹⁶ Če že kaj, je mogoče opaziti nekoliko boljše rezultate v makroekonomskem upravljanju držav s proporcionalnimi sistemi, vendar ne toliko, da bi bile te razlike statistično pomembne (Lijphart 1994: 8).

¹⁷ Tako je mogoče najti primere dolgotrajnih koalicijskih vlad na volitvah v državah, kjer se uporablja proporcionalni sistem (primer skandinavskih držav), po drugi strani pa je mogoče najti tudi kratkotrajne enostrankarske vlade v državah, ki proporcionalnega volilnega sistema ne uporabljajo (Krašovec 2007: 104).

delitve oblasti, kot navaja Grad (2000, 52), ločimo dve temeljni obliki državne oblasti, in sicer predsedniški in parlamentarni sistem, pri čemer gre pri predsedniškem za tako imenovano trdo delitev oblasti, v parlamentarnem pa gre za mehkejšo različico istega načela (Grad 2000, 52).¹⁸ Lijphart (1992, 2–3) izpostavi nekaj pomembnih razlik med obema, ki pomembno vplivajo tako na sam moment kot tudi na potrebo po oblikovanju vladnih koalicij v parlamentarnem političnem sistemu. Prva razlika se dotika položaja predsednika vlade, ki je v parlamentarnem sistemu preko mehanizma (ne)zaupnice vlade lahko odstavljen, medtem ko je v predsedniškem sistemu predsednik države praktično neodstavljen v časovnem obdobju, za katero je izvoljen. Druga pomembna razlika je, da je predsednik vlade v parlamentarnih sistemih praviloma izbran v parlamentu, v predsedniških pa je voljen neposredno od volivcev ali preko elektorjev. Ter tretjič, z vidika vladne sestave v različnih političnih sistemih je razlika ta, da je vlada v parlamentarnem sistemu kolektivno telo, medtem ko v predsedniških sistemih ne prihaja do povezovanja političnih strank v vladne koalicije. Postsocialistične države so se pretežno odločale za parlamentarne politične sisteme, saj so tako zmanjševale možnost akumuliranja moči v eni sami osebi (predsedniku države) oz. eni sami politični stranki. Največjo moč v državah s parlamentarnim političnim sistemom ima torej predsednik vlade. Na samo ustavno zastavitev v implementaciji sestave vlade lahko vpliva veliko različnih dejavnikov in eden najpomembnejših je gotovo strankarski sistem, ki je neločljivo povezan z vzpostavljenim volilnim sistemom. Grad (2000, 53) tako pravi: »Strankarska bipolarnost na eni strani ali veliko število bolj ali manj enakovrednih strank na drugi strani, bolj ali manj trajna povezanost med njimi in druga vprašanja delovanja strank lahko bistveno spremenijo ustavno zamišljena razmerja med temeljnimi državnimi organi, zlasti med parlamentom in vlado.«

Z vidika političnega in strankarskega sistema, kot pravi Grad (2000, 57), ločimo dva, ki se med seboj razlikujeta glede delovanja in še bolj glede stabilnosti vlade, in sicer: parlamentarni sistem v dvostrankarskem sistemu, za katerega je značilno, da ima ena politična stranka večino v parlamentu,¹⁹ in parlamentarni sistem v večstrankarskem sistemu, kjer ima nasprotno parlament z večjim številom strank težave z lastnim delovanjem, ki je pogosto neučinkovito, saj je tudi vlada praviloma šibkejša v razmerju do parlamenta, to pa vpliva na učinkovitost

¹⁸ V praksi poznamo tudi tako imenovani skupščinski sistem, ki je manj pogost in je za razliko od parlamentarnega in predsedniškega zasnovan na podlagi načela enotnosti oblasti (Grad 2000: 52), prav tako pa se v literaturi pojavlja tudi koncept polpredsedniškega sistema, kjer je predsednik sicer voljen neposredno, vendar pa je izvršilna veja oblasti v rokah vlade, ki vlada, dokler ima zadostno podporo parlamenta (Duverger 1980).

¹⁹ To omogoča učinkovito delovanje samega parlamenta, še bolj pa stabilnost vlade v razmerju do parlamenta in celo prevlado vlade nad njim (Grad 2000: 57).

državne oblasti kot celote. Za postsocialistične države Srednje Evrope je značilno, da so mlade večstrankarske parlamentarne demokracije, kar jih vpenja v specifične procese oblikovanja vladnih koalicij in njihovih značilnosti. Številne raziskave kažejo, kot navaja Zajc (2009, 447), da so vladne koalicije postale univerzalna oblika sodelovanja strank na oblasti, saj so se uveljavile povsod, kjer so procesi demokratizacije omogočili svobodo političnega združevanja in tekmovanja na volitvah, ki temeljijo na bolj ali manj proporcionalnem sistemu, ter svobodo povezovanja strank oziroma oblikovanja vlad.

2.2.1 Značilnosti vladnih koalicij

»Vlada je najvišji kolegialni izvršno-upravni organ določene države.«

(Sruk 1995, 358)

Koalicijo Sruk (1995, 154) opredeli kot začasno povezavo političnih strank s podobnimi interesi oziroma cilji. Podobno definirajo Müller, Bergman in Strøm (2008, 6), ki pravijo, da je koalicija skupina, ki vključuje vsaj dva akterja – v našem primeru vsaj dve politični stranki. Najverjetnejše je, da se bodo povezovale idejno in programsko sorodne stranke, in iz tega sledi smiselno predvidevanje, da so koalicije idejno bolj homogenih strank tudi stabilnejše. Gre torej za strateško povezavo več strank zaradi doseganja skupnih političnih ciljev, ki se uresničuje običajno s sklepanjem koalicijskega sporazuma (pogodbe) pred volitvami ali po njih in ob oblikovanju vlade (Zajc 2009, 13). Večkrat je že bilo omenjeno, da so volitve vezni člen med političnimi strankami in sestavo vlade in posledično ima volilni sistem velik vpliv tudi na oblikovanje koalicij. Politične stranke nastopajo kot predstavniki političnih interesov in pogledov že na volitvah, v parlamentu pa prek njegove zakonodajne oblasti skušajo uresničiti svoje politične cilje, zato je strankarska struktura parlamenta pomembna za delovanje parlamenta in celotne strukture državne oblasti (Grad 2000, 29). Prav tako je ob enakem volilnem izidu predvsem v proporcionalnih volilnih sistemih z večjim številom manjših strank mogoče oblikovanje zelo različnih vlad. Zato je za razumevanje sodobne demokracije posebej pomembno razumevanje procesa oblikovanja strankarskih koalicij in njihovega vpliva na stabilnost vlad.

Različni avtorji (Riker 1962, Zajc 2004, Müller, Bergman in Strøm 2008) se pri preučevanju vladnih koalicij obračajo k razumevanju strukturnih lastnosti vladnih koalicij in skozi različne dejavnike skušajo oblikovati tipologijo vlad. V tem kontekstu osnovnega tipološkega razmejevanja vlad ločimo glede na število akterjev **enostrankarske in večstrankarske vlade**,

pri čemer gre pri večstrankarskih vladah za koalicije dveh ali več strank.²⁰ Riker (1957, 24) je sicer opredelil politično stranko kot skupino ljudi, ki ureja državni aparat skozi vodenje vlade po ustavno opredeljenih volitvah, ter dodal, da skupina ljudi pravzaprav pomeni koalicijo, katere člani se strinjajo v vseh svojih ciljih, ne pa samo z delom njih, in se zato njihovi cilji lahko povzamejo v en sam skupen cilj, kar pa vemo, da v sedanjosti pogosto ne drži. Koalicije razpadajo in posledično padajo vlade, zagotovo pa je od trdnosti koalicije odvisna sama njena stabilnost. Enostrankarske vlade so stabilnejše (pod pogojem, da dosega večino v parlamentu), saj se jim ni treba programsko in idejno povezovati z drugimi strankami, in smiselno bi bilo sklepati, da so stabilnejše vlade (gledano znotraj večstrankarskih sistemov) tiste, ki so sestavljene iz manjšega števila strank. Ali se to dejansko kaže tudi na vzorcu analiziranih držav, bo raziskano v empiričnem delu.

Poleg dejavnika števila akterjev v vladni koaliciji pomembno vlogo odigra tudi skupno število poslanskih mest strank v koaliciji v razmerju do skupnega števila mest v parlamentu. Z vidika tega kriterija ločujemo **manjšinske in večinske vlade**. Manjšinske vlade so brez podpore iz vrst opozicijskih strank obsojene na kratek rok trajanja, zanimivo pa je, da nekateri avtorji trdijo, da pa ne velja nujno obratno. Z večanjem števila poslanskih mest v vladni koalijski večini ne narašča tudi potencial trajanja vlade. Ravno nasprotno Riker (1962) izpostavi, da so tako imenovane minimalne večinske vlade (ang. *minimal winning coalition*) tiste, ki imajo v primerjavi z drugimi, kot so npr. široke oz. velike koalicije (ang. *oversized oz. grand coalitions*), višjo stopnjo stabilnosti. Müller, Bergman in Strøm (2008, 21) izpostavijo dejstvo, da pogajalske razmere, ki se ustvarijo po volitvah in so odvisne od števila parlamentarnih strank in njihove velikosti, pomembno vplivajo na proces sestavljanja vlade, saj večje kot je število potencialnih koalicij, večja je kompleksnost pogajanj.

Warwick (1994 v Strøm in drugi 2008, 21) izpostavi še eno značilnost vladnih koalicij in pravi, da ideološka bližina političnih strank vpliva na pogajanja med potencialnimi kandidati za sestavo vlade. Tako lahko vladno koalicijo opredeljujemo tudi z zornega kota **ideološke bližine političnih strank**, ki jo sestavljajo, in v tem pogledu poznamo različne variacije: desne/leve vlade, desno-/levosredinske vlade, mešane vlade idr. Seveda gre pri naštetem v praksi za različne kombinacije omenjenih delitev. V političnem življenju držav se namreč kaže to, da se v večinske koalicije povezujejo predvsem programsko sorodne stranke, ki

²⁰ Po svoje lahko tudi enostrankarske vlade razumemo kot koalicije posameznih akterjev, ki pa niso politične stranke, temveč na primer individualne osebe, vključene v vlado ali posamezne organizacijske skupine, ki znotraj take vlade delujejo, vseeno pa je v okvirju poznejše analize treba jasno ločiti med enostrankarskimi vladami in koalicijami posameznih strank.

pripadajo enemu političnemu bloku – navadno gre za t. i. leve oz. levosredinske ali desne oz. desnosredinske koalicije. Tem strankam, ki pripadajo eni strankarski družini, pa se pogosto priključijo posamezne druge manjše stranke (Zajc 2004, 139–140).²¹ V empiričnih študijah postaja aktualno tudi dejstvo, da je ideološka bližina eden od pomembnejših strukturnih dejavnikov pri preučevanju vladnih koalicij, saj večja kot je distanca med stališči koalicijskih strank do posameznih političnih vprašanj, nižja je stabilnost vlad, kar posledično vpliva na samo trajanje vlad. Ideološka bližina med strankami, ki tvorijo vladno koalicijo, ima torej velik vpliv na stabilnost vlad. To zelo jasno predstavi Warwick (1994), saj v svoji študiji izpostavi tri komponente, ki po njegovem bistveno vplivajo na stabilnost vlad, in sicer: tradicionalno levo-desno delitev, sekularno-klerikalni vidik in dimenzijo, ki prikazuje razpon, iz katerega je razvidna protirežimska usmerjenost posamezne stranke (Gallagher, Laver in Mair 2005, 413, Müller, Bergman in Strøm 2008, 22). Podobno kot znotraj vladnih koalicij je z vidika ideološke bližine pomembno tudi to, katere stranke sestavljajo opozicijo, saj bolj kot so opozicijske stranke ideološko homogene, več ideološke homogenosti morajo v borbi za obstanek izkazovati tudi koalicijske stranke. V tej smeri je treba razumeti, da imajo zmerne stranke oziroma sredinske stranke pomembno stabilizacijsko moč, ki vpliva na stabilnost celotne vlade.

Poleg že navedenih in tudi najpogosteje preučevanih strukturnih lastnosti vladnih koalicij nekateri avtorji omenjajo tudi druge dejavnike, ki vplivajo na stabilnost vlad. Tako naj bi imela vpliv na trajanje vlad časovna točka konstituiranja nove vlade glede na čas razpisa naslednjih rednih volitev, pri čemer se vlade, ki se oblikujejo bližje naslednjim volitvam, praviloma izkazujejo za manj stabilne. Spet drugi avtorji (Dodd v Müller, Bergman in Strøm 2008, 21) trdijo, da ima pomemben vpliv strankarski sistem, saj so vlade v večpolarnem sistemu navadno manj stabilne od vlad, ki se vzpostavijo znotraj bipolarnih strankarskih sistemov. Goati (v Zajc 2009, 28) pravi, da verjetnost razpada koalicije in padca vlade raste ne samo s številom strank v koaliciji, temveč tudi z »osebnim koeficientom«, torej z odnosom med voditelji strank, ki sestavljajo koalicijo. Razpad je tem verjetnejši, čim večje je znotraj koalicije nestrinjanje glede usmeritev politik, če pride do naglega upadanja podpore v javnem mnenju, do gospodarskih težav (recesije) ali do ogroženosti države (možnost državljanske vojne) (prav tam). Izstop posamezne stranke iz vlade navadno botruje razpadu vlade, saj se pogosto zgodi, da preostanku strank v vladi ne uspe (ne more) nadomestiti števila mest za

²¹ V nekaterih državah z daljšo parlamentarno tradicijo (zlasti v skandinavskih) pa se brez posebnih težav oblikujejo tudi manjšinske koalicije, ki imajo podporo posameznih strank zunaj koalicije ali v opoziciji (Zajc 2004, 139–140).

ponovno dosego parlamentarne večine, ker v opoziciji med strankami ni primerne alternative. Vendar pa: »... izstop posamezne stranke iz koalicije ne povzroči nujno razpada celotne vlade, ki se utegne spremeniti v manjšinsko koalicijsko vlado, saj jo stranka, ki se sicer ne strinja s politiko nosilne stranke koalicije, lahko še naprej podpira iz opozicije« (Zajc 2009, 29).

Glede oblikovanja vladnih koalicij so teoretiki večkrat opozorili, da gre za zelo občutljivo področje, ki je v marsičem vezano na druge dejavnike znotraj posamezne države, zato so: »... razlike med državami ključnega pomena pri analiziranju vladnih koalicij na splošno,« (Müller, Bergman in Strøm 2008, 20). Vseeno pa je v okvirih mednarodno primerjalne študije treba zastaviti strukturne dejavnike, ki pomembno vplivajo na stabilnost vladnih koalicij in jih je hkrati mogoče posplošiti na širše polje preučevanja. V študijo vključenim državam je skupno, da imajo vzpostavljen večstrankarski politični sistem s proporcionalnim volilnim sistemom, kar vpliva na razdrobljenost volilnih glasov med večje število strank. Zato so enostrankarske vlade redke, saj ena sama stranka v tem primeru nima potrebne večine glasov v parlamentu in je zato prisiljena v iskanje koalicijskih partnerjev. Do enostrankarskih vlad (praviloma manjšinskih) pa vendarle prihaja v obdobju, ko iz vlade izstopijo druge stranke oziroma če stranka, ki je na volitvah dosegla relativno večino, ni uspešna pri koalicijskih pogajanjih. V empiričnem delu bo s tega vidika pomembno ločevati med manjšinskimi in večinskimi vladami, saj manjšinske vlade praviloma nimajo zadostne podpore v parlamentu, da bi lahko obstale na dolgi rok. To pa vpliva na samo stabilnost vlad, saj se posledično manjšinske koalicije trudijo s koalicijskimi pogajanja v to smer, da dosežejo minimalno večinsko koalicijo, ali pa razmere vodijo do predčasnih volitev. Pomenu ideološke bližine strank v koalicijah in njenemu vplivu na stabilnost je namenjeno poglavje o strankarskih sistemih, saj je v empiričnem delu kot eden glavnih dejavnikov, ki vpliva na trajanje vlade, izpostavljena prav ideološka homogenost oz. heterogenost vladnih koalicij.

2.2.2 Stabilnost vlad

Mueller in Strøm (2006, 127) opredeljujeta stabilnost vlad kot trajno in neprekinjeno sodelovanje več strank v povezanih koalicijah na osnovi posebne pogodbe oziroma programa z opredeljenimi cilji in pravili sprejemljivega obnašanja partnerskih strank ter načinom vodenja, ki je lahko centraliziran ali kolektiven. Trajanje vlade se, kot pravi Zajc (2013, 755), lahko skrajša zaradi predhodnih volitev, ki jih doseže vlada z odstopom ali s strateškim predlogom zaupnice; predhodnih volitev zaradi konflikta znotraj koalicije in posledičnega razpada vlade in zamenjave vlade s konstruktivno nezaupnico.

Prenehanje delovanja vladne koalicije oziroma njen razpad ima lahko, vsaj kot trdijo nekateri avtorji (Warwick 1994, 139, Zajc 2009, 29), neugodne posledice za stabilnost političnega sistema v celoti. To argumentirajo s tem, da je parlamentarni sistem, v katerem vlade trajajo kratek čas, neuspešen in mu svojih politik navadno ne uspe izpeljati do dobrih zaključkov, zato tudi izgubi zaupanje volivcev in na dolgi rok ne more preživeti. Vendar so glede tega mnenja deljena. Ribičič (2000, 15) opozarja prav na to, da stabilnost vlade še ne pomeni tudi stabilnosti države, saj trdna in stabilna vlada, do katere vodi večinski volilni sistem, pomeni na drugi strani slabitev opozicije in zato trden položaj vlade praviloma ni dobra podlaga za kakovostno odločanje, ampak prej nasprotno. Značilnost razvite demokracije naj bi bila prav v tem, imajo volivci preko volitev možnost popravka, če se jim to zdi potrebno, ter se lahko tako ponovno identificirajo z nastajajočo vlado (Dalton in drugi 2011, 187). Pomembno se je zavedati, da je ohranjanje stabilnosti vlade eden pomembnejših indikatorjev stabilnosti političnega in gospodarskega prostora, in tako je trajanje vlad postalo: »... ključni indikator pri merjenju kvalitete vlade« (Blondel in drugi 2007: 6), po drugi strani pa stabilnost vlade ni hkrati tudi indikator demokratičnosti in stabilnosti političnega sistema. Nemalo sprememb volilnih sistemov v postsocialističnih državah Srednje in Vzhodne Evrope se je izkazalo za poskus kopiranja sistemov konsolidiranih demokracij iz zahodnoevropskih držav, ki v drugačnem okolju mladih demokracij ne delujejo enako. Vlade postsocialističnih držav Srednje Evrope so se vzpostavljale nenadno takoj po padcu komunizma v letu 1990 in nad njimi je visel: »... enormen pritisk, da so lahko sprejele dolgo vrsto pomembnih političnih, ekonomskih in socialnih odločitev z veliko hitrostjo« (Blondel in drugi 2007, 3).

Gallagher, Laver in Mair (2005, 411) so empirično raziskovali stabilnost vlad v modernih evropskih demokracijah, kjer na eni strani kot pomemben kazalnik stabilnosti izpostavijo trajanje vlade, po drugi strani pa odprejo pomembno vprašanje, kdaj pravzaprav posamezna vlada preneha delovati. S politološkega pristopa opredeljujemo obdobje iste vlade preko izpolnjevanja treh dejavnikov: isto zakonodajno obdobje, isti predsednik vlade in ista strankarska sestava vlade (Blondel in drugi 2007, 40, Saalfeld 2008, 329). Manj menjav ministrov, predsednikov vlade ali strankarske sestave vlad torej pomeni stabilnejšo vlado in obratno. Merimo pa jo navadno v številu mesecev trajajoče vlade glede na zakonodajno obdobje, ki se lahko od države do države razlikuje.²² Glede na čas trajanja je Blondel (1968, 198) razdelil vlade v štiri razrede in določil, da so zelo stabilne tiste, ki trajajo pet let ali več; stabilne tiste, ki trajajo tri leta ali več, manj stabilne vlade tiste, ki trajajo dve leti ali malo več

²² V Evropi prevladujejo štiriletni mandati z redkimi izjemami, kot so npr. Švedska, ki ima triletni mandat, in nekatere države s petletnim mandatom: Italija, Velika Britanija, Francija, Irska in Luksemburg.

in nestabilne tiste, ki trajajo eno leto ali manj. V literaturi pa je mogoče zaslediti tudi drugačne razmejitve stabilnosti vlad glede na čas trajanja. Gallagher, Laver in Mair (2005, 410) tako v svoji študiji delijo države (v študijo je vključena večina držav EU, vključno s Češko, Poljsko, Slovaško in Slovenijo) na tiste s stabilnejšimi vladami, ki trajajo v povprečju okrog tri leta, in na tiste z nestabilnimi vladami, ki trajajo leto ali manj. Čas je torej ključni dejavnik pri preučevanju stabilnosti vlad, saj naj bi bil po mnenju nekaterih avtorjev, kot je bilo že omenjeno, poleg stabilnosti vlade tudi pokazatelj stabilnosti režima.

Na razlike pri preučevanju stabilnosti vlad med zahodnimi in vzhodnimi evropskimi državami opozarjajo tudi drugi avtorji (Gallagher, Laver, Mair 2005, 411–412), ki pravijo, da ni mogoče podati relevantnih zaključkov glede primerljivosti enostrankarskih in večstrankarskih vlad, saj enostrankarske vlade v postsocialističnih državah Srednje Evrope praktično ne obstajajo oziroma so zelo redke. Skozi vrsto dejavnikov, ki vplivajo na stabilnost vlad, lahko z gotovostjo izpostavimo le to, da so najmanj stabilne vlade manjšinske vlade. Preseneti pa ugotovitev istih avtorjev (Gallagher, Laver, Mair 2005, 413), da je tip koalicije, ki teži k večji stabilnosti, različen v različnih okoljih parlamentarnih demokracij v Evropi. Tip vlade, ki se navadno pojavlja v korelaciji z višjim potencialom stabilnosti v tranzicijskih državah, ni nujno minimalna večinska koalicija, ampak se vse bolj kaže v prednosti povezovanje v tako imenovane »surplus« večinske koalicije – ki vključujejo več strank, kot bi jih bilo nujno potrebno za večinsko prevlado v parlamentu. To razliko gre bolj ali manj pripisati dejstvu, da se mlade demokracije v tranziciji šele soočajo s težavo vzpostavljanja stabilnega strankarskega sistema, kjer se vodilni politiki v koalicijskih pogajanjih zavedajo, da je bolje, da si zagotovijo več kot zgolj minimalno večino, če želijo trdnost in stabilnost vlade vzdrževati na dolgi rok oziroma vsaj do naslednjih rednih volitev.

2.3 Strankarski sistemi

*»S političnimi strankami se obračamo na strukturo,
ki igra ključno in neposredno, čeprav raznoliko vlogo
v življenju večine držav sodobnega sveta.«*

(Blondel 1972, 82)

Politična stranka (v nadaljevanju stranka) je družbena skupina in politična ustanova, ki je bodisi sociologi bodisi politologi niso mogli in ne morejo natančno opredeliti, saj so stranke v največji meri odvisne od družbenopolitičnega sistema in od drugih okoliščin v državi, v kateri pač obstajajo (Sruk 1995, 322). Stranke so namreč temeljni gradnik parlamentarne ureditve,

kjer naj bi imelo izvršilno telo transformacijsko funkcijo med interesi volivcev in samo realizacijo teh interesov v zakonodaji. Vendar poznamo danes le malo držav: »... ko morajo člani parlamenta delovati in glasovati točno tako, kot so jim naročili tisti, ki so jih izbrali ali izvolili, čeprav poslanci delujejo v njihovem imenu in v njihovo korist,« po drugi strani pa tudi želja volivcev: » ... ne bodo popolnoma preslišali, saj sicer verjetno ne morejo pričakovati njihove (ponovne) prav velike podpore za ponovno izvolitev« (Krašovec 2000, 83).

Nastanek političnih strank je močno povezan z razvojem in krepitvijo predstavniške demokracije, hkrati pa so stranke njen nepogrešljivi element, saj imajo velik vpliv na samo delovanje državne ureditve. Vse od časov oblikovanja sodobne demokracije so politične stranke v sodobnih oblikah označene kot organizacije, ki so vitalnega pomena zanjo oziroma so, kot jih zanimivo poimenuje Scarrow (v Krašovec 2012, 171): »... otroci demokracije«. Dejstvo je, da: » ... liberalno pojmovanje demokratičnega sistema izhaja iz opredelitve demokracije kot sistema tekmujočih političnih organizacij, kar so navadno politične stranke« (Fink-Hafner 2001, 16–17). Tako so stranke postale eden najpomembnejših gradnikov sodobnih političnih sistemov, saj imajo velik vpliv na samo delovanje državne ureditve. Grad (2000, 35) pravi, da so razlog za nastanek sodobnih političnih strank predvsem volitve, zlasti zaradi razširitve volilne pravice, in doda, da je stranka z oblikovanjem politične volje, s svojo vlogo pri kandidiranju in s svojo vlogo pri odločanju v parlamentu (parlamentarne skupine) postala nujen posrednik med volivci in parlamentom. Po sami definiciji je »stranka« organizacija, ki ne predstavlja vseh, ampak samo eno »stran« ljudstva,²³ poudari Ribičič (2000, 103), in je tako tudi poslanec, izvoljen na strankini listi, predstavnik samo dela ljudstva, druge dele ljudstva zastopajo poslanci drugih strank.²⁴

Blondel (1972, 82) pravi, da obstajajo številne definicije pojma politična stranka, pri čemer iz njih lahko v grobem potegnemo bistvo, da gre za skupino, katere cilj je prevzem oblasti. V politologiji pa kljub tej navidezni enostavnosti ni enotne opredelitve pojma in je v razlagah samih: »... pogosto mogoče zaslediti posebne političnokulturne, zgodovinske in ideološke poudarke,« (Fink-Hafner 2001, 12–13). V iskanju odgovora na vprašanje, katere so tiste skupne značilnosti strank v množici različnih političnih sistemov na različnih stopnjah socialnega, političnega in ekonomskega razvoja, avtorica izpostavi Panebiancovo opredelitev,

²³ Podobno, kar izraz "party" v angleščini tudi pomeni, gre za politično predstavništvo "dela" in ne vsega volilnega telesa (Ribičič 2000, 103).

²⁴ V nasprotju s tem opredeljuje slovenska ustava (vsakega) poslanca kot predstavnika (vsega) ljudstva, ki ni vezan na kakršnakoli navodila, tudi strankina ne (Ribičič 2000, 103).

ki pravi, da je politična stranka: »organizirana skupina, združenje, ki je usmerjeno k političnim ciljem in si prizadeva s svojo dejavnostjo ohraniti ali spremeniti obstoječe družbene, gospodarske in politične razmere s sredstvi vplivanja na izvrševanje oblasti ali s prevzemom oblasti« (Panebianco 1988, 5)²⁵ in je, kot dodaja Fink-Hafner (2001, 14): »... edina vrsta organizacije, ki deluje v volilni areni«. Sicer pa avtorica opozori tudi na to, da obstajajo prav posebne okoliščine, ko ta definicija lahko postane vprašljiva,²⁶ vendarle pa zaključi, da v okoliščinah stabilne liberalne demokracije po zahodnoevropskem in severnoameriškem zgledu Panebiancova definicija pretežno velja (Fink-Hafner 2001, 15).

Glede na to da so politične stranke tako pomemben člen v konstrukt modernih držav, Ware (1996, 2) pravi, da je težko natančno postaviti meje med političnimi strankami in drugimi oblikami socialnih in političnih institucij, zato skuša oblikovati splošno definicijo s pomočjo nekaj ključnih lastnosti:

- stranke so institucije, ki združujejo ljudi z namenom izvrševanja oblasti znotraj države,
- stranke stremijo k temu, da za doseganje svojih ciljev izbirajo legitimna sredstva,
- takrat, ko stranke lahko tekmujejo na volitvah, si bodo prizadevale, da to storijo,
- stranke so institucije, ki si prizadevajo zastopati več kot en sam, ozko usmerjen interes družbe, in nazadnje
- stranke so skupine ljudi podobnih prepričanj, stališč in vrednot (Ware 1996, 2–4).

Avtor sicer opozori na izjeme, ki se v postavljenem okvirju pojavljajo, zato predlaga ohlapnejšo definicijo, kot alternativo mnogim drugim, kjer se pogosto zatakne pri neredkih izjemah,²⁷ in pravi: »Politična stranka je institucija, ki : a) želi vplivati na stanje v državi in pogosto tudi poskuša zasesti položaje v vladi, in b) običajno predstavlja več kot en sam družbeni interes in tako delno opravlja tudi funkcijo kopičenja posameznih interesov« (Ware 1996, 4).

²⁵ Panebianco (1988, 5) nadalje razlaga, da ta definicija zajema še tako različne stranke, kot so na primer stranke, katerih cilji so revolucionarne narave, kot tudi stranke, katerih cilj je ohranjanje demokracije.

²⁶ Po Webu (v Fink-Hafner 2001, 15) navaja, da se stranke lahko odločijo za obliko protesta, v katerem ne bodo tekmovali za oblast in bodo tako želele odpreti vprašanje o legitimnosti režima ali pa da ne bodo tekmovali na konkretnih volitvah, za katere menijo, da niso legitimne.

²⁷ Ware (1996, 2–4) našteje morebitne izjeme, ko navedeno ne drži nujno. Tako se npr. stranke včasih ne združujejo z namenom izvrševanja oblasti znotraj države, pač je cilj nekaterih radikalna sprememba obstoječega stanja v državi in ne izvajanje oblasti v njej. Dogaja se tudi, da se stranke, ki so bile v začetku civilne organizacije, zatečejo k uporabi nelegitimnih sredstev proti režimu, bodisi zato, ker se za uporabo sile odločijo, bodisi zato, ker se je režim odločil določeno gibanje zatreti s silo. Prav tako lahko nekatere stranke dosledno zavračajo kandidature na volitvah bodisi zato, ker bi to pripomoglo k legitimnosti celotnega režima, ali pa zato, ker stranka v tem ne vidi dolgoročnih ciljev.

Obseg funkcij političnih strank je raznolik in ga interpretira več avtorjev; med najpogostejše citiranimi so, kot navaja Fink-Hafner (2001: 18): vez med vladajočimi in vladanimi, agregacija različnih interesov, oblikovanje in izvajanje kolektivnih ciljev družbe, strukturiranje volilnih glasov, integriranje in mobilizacija množice državljanov, rekrutiranje voditeljev za javne funkcije, oblikovanje javnih politik, socializacija državljanov in socializacija elite. Ribičič (2000, 14) poudari tudi, da parlamentarni sistem v Sloveniji ne bi mogel uspešno delovati brez aktivne vloge parlamentarnih političnih strank, saj te omogočajo ne le izvolitev, temveč tudi delovanje vlade kot nosilke izvršne oblasti, in obratno: brez strank tudi oblikovanje in (stabilno) delovanje vlade ne bi bilo mogoče. Koalicije poslancev bi se oblikovale ad hoc, od vprašanja do vprašanja, kar bi med drugim pomenilo, da bi bilo vprašanje zaupnice vladi ves čas v zraku in trajnejše izvršne oblasti ne bi bilo mogoče niti oblikovati. Tako brez organiziranega delovanja strankarskih poslanskih skupin in podrejanja njihovih članov temeljni strankarski politiki in disciplini parlament ne bi mogel opravljati svojih najpomembnejših funkcij (prav tam).

Fink-Hafner (2012, 193) izpostavi tudi to, da se zdi, da v procesu konsolidacije demokracije ključne značilnosti makropolitčnih sprememb niso toliko odvisne od strank kot organizacij kot pa od značilnosti strankarskih sistemov. Posamične politične stranke namreč nastajajo, se cepijo in združujejo ter mnoge poniknejo, medtem ko strankarski sistem vendarle ostaja – čeprav se spreminja (Fink-Hafner 2012, 193). Ali povedano drugače – strankarski sistem se razlikuje od strank, ki tvorijo strankarski sistem (Wolinetz v Fink-Hafner 2012, 193). Politične stranke so torej nepogrešljiv člen v ustroju predstavniške demokracije, četudi so lahko hkrati institucionalni prostor, kjer prihaja do zlorab položajev, korupcije ter zavajanja volivcev, in so s tega vidika lahko pomemben izvor težav, ki vplivajo na stabilnost vlade.

2.3.1 Politične stranke in ideologija

»Levica je to, kar je, glede na tisto, kar je desnica.«

(Norberto Bobbio 1995, 84)

Interpretacije zgodovinarjev in družboslovcev o vlogi ideologije pri samem nastanku političnih strank si vsaj na videz nasprotujejo, saj se, kot pravi Fink-Hafner (2001, 39), zgodovinopisje opira predvsem na opredeljevanje strank kot nosilk ideologij, na drugi strani pa družboslovje opozarja na dejstvo, da se je ideologija praviloma izoblikovala s časovnim zamikom glede na prvotni institucionalni razvoj strank. La Palombara in Weimer (prav tam) menita, da je res oboje, saj so ideologije pomembne za opravičevanje novo nastajajočih gibanj

in strank, ki so se v zgodovini manifestirali kot instrumenti nasprotovanja dominantnim političnim vrednotam, po drugi strani pa so te nove stranke lahko zares vstopile v politiko šele z ustreznimi političnimi institucijami, predvsem z volilno pravico. Kaj od obojega je odigralo ključno vlogo pri nastanku političnih strank, ni prvotnega pomena za nadaljnji razvoj tega dela, zagotovo pa kaže na to, da je sestav strankarske arene tesno povezan z ideološkimi nasprotji, ki se kažejo vse od zgodnjih zametkov strank do danes.

»Ideologije posameznih strank so preučevane na podlagi strankarskih političnih programov in izhodišč njihovih ideologov, z mednarodno primerjalnim raziskovanjem pa raziskovalci razkrivajo tudi skupne ideološke značilnosti strankarskih družin,« pravi Krašovec (2000, 4) in doda, da je v ideološko-političnem kontekstu aktualen tudi premislek o strukturi ideološko-političnega prostora ter umeščanju strank oziroma njihovih ideologij na kontinuumu levo-desno. Prav pri konceptu levo-desne razmejčitve je potrebna določena previdnost, saj v nasprotju, kot se marsikdaj zdi, ne gre za absolutna koncepta, temveč bolj izraza, ki sta prešla v uporabo v devetdesetih, zato: »... da bi z njima ponazarjali konfliktno veselje politike ..., nič pa ne pove o vsebinah nasprotujočih si strani« (Bobbio 1995, 83–85). Nasprotje torej ostaja, četudi se lahko vsebine obeh polov spreminjajo, zato avtor trdi, da sta desnica in levica zgolj prostorska koncepta, ki označujeta namestitve v prostoru in nimata opredeljene, specifične in v času nespremenljive vsebine.²⁸

2.3.2 Značilnosti medstrankarskega tekmovanja

Zanimivo izhodišče preučevanja strankarskih sistemov nam predstavi Ware (1996) v svojem delu *Politične stranke in strankarski sistemi* s konceptom t. i. prostorske teorije (angl. »spatial competition and party ideology«). Ta teorija strankarski prostor deli na dve linearno nasprotni krili (levo in desno krilo), z razponom vseh vmesnih položajev med njima. Gre za predpostavko, da se volivec glede na svoja stališča in pričakovanja umesti na določen del tega levo-desnega spektra in v skladu z osnovno idejo prostorske teorije na volitvah voli stranko,

²⁸ Bobbio (1995, 83–85) izpostavi, da je za razlikovanje med desnico in levico treba presojudi skozi merilo ideala enakosti oz. merila za razlikovanje zmernega krila od skrajnega krila, tako na desnici kot na levi pa glede na različen odnos do svobode. Polje, na katerega se po njegovem mnenju umeščajo politične doktrine in gibanja, razdeli shematično na štiri dele: na skrajni levi so gibanja, ki so hkrati egalitarna in avtoritarna, katerih najpomembnejši zgodovinski primer, ki je postal zato uporabna in tudi uporabljana abstraktna kategorija v povsem drugačnih zgodovinskih obdobjih in razmerah, je jakobinizem; na levi sredini so doktrine in gibanja, ki so hkrati egalitarna in libertarna in za katere bi danes lahko uporabili izraz »liberalni socializem«, da bi zajeli vse socialnodemokratske stranke ne glede na njihove različne politične prakse; na desni sredini so doktrine in gibanja, ki so hkrati libertarni in neegalitarni, kamor sodijo konservativne stranke, ki se od reakcionarne desnice razlikujejo zaradi svoje zvestobe demokratičnim metodam, kar zadeva spoštovanje ideala enakosti pa se vkopavajo in zastajajo pri enakosti pred zakonom, ki pomeni zgolj dolžnost sodnika, da zakon uveljavlja nepristransko, ki označuje minimalni egalitarizem; na skrajni desnici so protilibertarne in protiegalitarne doktrine in gibanja, med katerimi sta najbolj znana primera fašizem in nacizem (Bobbio 1995, 105)

ki mu je v tem ideološkem prostoru najbližje. Na drugi strani pa imamo politične stranke, ki so tudi del tega ideološkega prostora in katerih cilj je ta, da bodo izvoljene. Posledično sploh v zadnjem času strokovnjaki prihajajo do ugotovitev (in to priznavajo tudi stranke same), da se stranke ideološko pomikajo vedno bolj proti centru in postajajo npr. desnosredinske oz. levosredinske. Downs razlaga to kot izrazito tržno strategijo političnih strank z ozko usmerjenim ciljem pridobivanja čim večjega števila glasov.²⁹

Po Downs, ki je predvidel en sam ideološki spekter, je sledila nadgradnja teorije (Budge 1997, Robertson) v smeri, da se to področje lahko podrobneje preučuje z uvedbo več levo-desnih spektrov (v Ware 1996, 19–20). Do pomembnega preskoka torej pride s tem, ko se političnih strank ne umešča več v okvirju splošnega kontinuuma levo-desno, ampak se poskuša preiti od splošnosti k vrednotenju stališč posameznih vprašanj, do katerih se stranke opredeljujejo. Ta vprašanja pa se lahko nadalje grupira na posamezne skupine, ki odražajo npr. ekonomski vidik, odnos do osebnih vrednot, zunanjo politiko idr. Pri tem levo-desna konfrontacija navadno ostaja osnova za ločevanje med različnimi političnimi usmeritvami, druge osi pa so dodane zaradi višje pojasnjevalne vrednosti. Tako raziskovalci dodajajo npr. levo-desne cepitve socialnega vidika političnih strank, kjer se levica navadno kaže kot bolj libertarna oziroma individualistična, desnica pa je na tem področju navadno bolj kolektivna oziroma splošna, cepitve pri gospodarskih vprašanjih, kjer se ravno nasprotno levica kaže za bolj kolektivno oziroma splošno in desnica za bolj libertarno oziroma individualistično, in druge.

Budge (1997) je v okvirih prostorske teorije skupaj s pomočjo drugih strokovnjakov v posameznih državah raziskoval volilne programe strank po II. svetovni vojni ter v okviru teh raziskav do prišel do zanimivih zaključkov, in sicer:

- da politični programi strank v večini držav z liberalno demokracijo odsevajo enojno »levo-desno« prostorsko razsežnost;
- da obstaja omejen obseg različnih dimenzij, ki se pojavlja v večini držav;
- da se presenetljivo v večini držav kaže levo-desna konfrontacija;

²⁹ Downs je teorijo predstavil v svojem delu *An Economic Theory of Democracy*, kjer razporeditev strank na ideološkem spektru primerja s trgovcem in pravi, da za trgovca ni vseeno, kje locira svojo prodajalno, saj se v praksi kaže, da je zanj optimalno, če prodajalno postavi na kraju, kjer je najmanj oddaljena od ciljnih kupcev, pa četudi je to v neposredni bližini drugega prodajalca (v Ware 1996, 19). Podobno naj bi se dogajalo s političnimi strankami, ko se premikajo proti sredini ideološkega spektra (glej: Priloga A).

- da je iz njihovih rezultatov v grobem mogoče identificirati štiri vrste strankarskih družin, ki zasedajo položaje na ideološkem spektru, in sicer: komuniste, socialiste, sredinske in konservativce (v Ware 1996, 20).

Diplomsko delo bo v nadaljevanju z uporabo rezultatov ekspertne raziskave Chapel Hilla, s katerim izvedenci po posameznih državah ocenjujejo položaj strank z vidika ideologije (Baker in drugi 2012), sledilo opisani prostorski teoriji preučevanja ideološkega spektra političnih strank. Kot prva, glavna spremenljivka nastopa LRGEN, ki predstavlja dimenzijo, na katero se stranke uvrščajo glede na klasično levo-desno razmejitev. Kontrolni spremenljivki pa sta LRGEN, na kateri se stranke uvrščajo glede na ekonomski vidik ideološke usmerjenosti, ter GALTAN, ki odraža libertarno-avtoritaren vidik ideološkega spektra posamezne politične stranke. Pri vseh treh gre za ocenjevalne lestvice, pri čemer s posameznih vidikov politične stranke zavzemajo vrednosti na lestvici od 1 do 10 (0 pomeni skrajno levo, 5 sredino in 10 skrajno desno).

Pomembno je omeniti, da poleg prostorske teorije obstajajo tudi drugi pristopi analiziranja strankarskih ideologij, med katerimi Ware (1996) kot alternativo omenja institucionalni pristop, ki pa zahteva popolnoma drugačne metodološke pristope. Zagovorniki institucionalnega pristopa (von Beyme, Laver, Hunt) se sicer strinjajo, da je delitev na levo-desni politični strankarski spekter primerna in uporabna v zelo različne namene, vendar pa sami vidijo stranke ne zgolj kot akterje, ki se odzivajo na mnenja volivcev, ampak predvsem kot institucije, katerih obnašanje vodijo veliko starejša prepričanja in vrednote, ki jih je stranka oblikovala ob svojem nastanku. »Kako močna so ta prepričanja in vrednote, se razlikuje od stranke do stranke, ampak že njihov obstoj napeljuje na to, da bi morali pri analizi levo-desnega umeščanja političnih strank dejansko kar najbolj upoštevati njene ideološke značilnosti ob njenem oblikovanju« (Ware 1996, 22). Podobno tudi Panebianco (v Krašovec 2000, 15) pravi, da je zgodovina nastanka strank glede organizacijskih značilnosti tako pomembna, da lahko določa tudi razvoj organizacije strank v prihodnosti, ob tem pa je po drugi strani skoraj nemogoče odgovoriti, koliko naj bi preteklost vplivala na prihodnost organizacijskega razvoja strank.

Eden najbolj znanih politologov na področju institucionalnega pristopa k preučevanju političnih strank je Klaus von Beyme. V svoji študiji na primerih evropskih liberalnih demokracij pride do zaključka, da strankarsko areno lahko glede na ideološke predispozicije razdelimo v devet večjih strankarskih družin oziroma t. i. duhovnih družin: liberalne in radikalne stranke; konservativne stranke; socialistične in socialdemokratske stranke;

krščanske demokratske stranke; komunistične stranke; kmetijske stranke; regionalne/lokalne in narodne/etnične stranke; desno usmerjene ekstremistične stranke in ekološka gibanja (Beyme v Ware 1996, 22). Institucionalni pristop lahko kot alternativa vodi do višje pojasnjevalne vrednosti posameznih

političnih strank ali strankarskega sistema, ki pa ima to pomanjkljivost, da ne gre za generični model in ga ni mogoče poljubno prenašati na druge primere držav.³⁰

Povzamemo torej lahko, da v grobem ločujemo med dvema različnima pristopoma pri preučevanju ideološkega spektra političnih strank. Pri prvem pristopu, ki je tudi uporabljen v empiričnem delu, gre za preučevanje strankarske arene, kjer so stranke obravnavane kot akterji, ki v tekmi za politični prostor svojo ideološko usmerjenost (jo lahko in tudi jo) prilagajajo mnenju in vrednotam svojih verjetnih podpornikov oz. volivcev. Obstaja pa tudi t. i. institucionalni pristop, ki stranke obravnava kot institucije, ki sicer imajo nekaj sposobnosti za prilagajanje novim okoliščinam, vendar so v temelju »ujetniki lastne zgodovine« in je zgodovinsko (socialnopolitično) okolje še vedno tisto, ki na te spremembe vpliva in jih oblikuje.

3 Empirični del

Empirični del sledi teoretskemu delu, tako da teoretične predpostavke predstavi, preverja in približuje konkretnim primerom, pri čemer je analiza namenjena mednarodno primerjalni študiji izbranih držav Srednje Evrope, in sicer: Češki, Poljski, Slovaški in Sloveniji. Pri izboru držav je odigralo vlogo več kriterijev. Vse so mlade liberalne demokracije, ki delujejo v okviru EU in imajo od samega začetka uveljavljen proporcionalni volilni sistem. Drugi razlog za izbor omenjenih držav je želja po tem, da primerjam dejansko primerljive države tudi v zgodovinsko-družbenem kontekstu, zato so izbrane države s kratko zgodovino demokracije, ki so od devetdesetih let do danes šele uvajale vzorce političnega vedenja po vzoru zahodnih članic EU. Gre za države, ki so sprejemale demokratični politični sistem v zelo posebnih okoliščinah in so se po padcu komunizma soočale z velikim pritiskom, saj so morale v kratkem času rešiti veliko političnih, gospodarskih in socialnih odločitev. Med drugim so se soočale tudi z institucionalizacijo volilnih pravil in ekstremnim porastom političnih strank. Z namenom ohranjanja čim višje stopnje proporcionalnosti interesov širše družbe v parlament

³⁰ Sam avtor pravi, da se enake skupine strank najdejo tudi na primer v Avstraliji in na Novi Zelandiji, po drugi strani pa se te klasifikacije ne da preslikati na primer v Kanado, ZDA, Indijo ... in prav tako obstaja tudi nekaj posameznih strank znotraj evropskih liberalnih demokracij, ki se jih ne da umestiti v to shemo (Ware 1996, 22).

so vse štiri države izbrale proporcionalni volilni sistem, ob poplavi novonastalih strank pa so bile soočene s potrebo po ustanovitvi institucionalno določenega volilnega praga, ki deluje kot sito, skozi katerega v parlament pronicajo zgolj stranke, ki na volitvah dosežejo zadostno število poslanskih mest. Četudi gre za države, ki so sledile prehodu v demokratičen politični sistem v približno istem časovnem obdobju, to ne pomeni nujno, da so to počele enako. Kot pravi Blondel (in drugi 2007: 23), je prehod v večstrankarski sistem v političnih okoljih, ki so favorizirala enopartijske sisteme, potekal specifično in najmanj, kar lahko rečemo, je to, da postopek, kako so se politične stranke in strankarski sistemi začeli pojavljati v večini držav CEE,³¹ še zdaleč ni zagotavljal idealne podlage za proces postopne institucionalizacije.

Kot prvo preverjam hipotezo, zgrajeno na že znanih predpostavkah, da volilni prag vpliva na število strank, ki jim na volitvah uspe priti v parlament. V vseh državah je v omenjenem obdobju določen 5-odstotni volilni prag z izjemo Slovenije, kjer imamo 4-odstotni prag. Poleg tega na Češkem, Poljskem in Slovaškem veljajo drugačna pravila za večstrankarska povezovanja, ki se oblikujejo pred volitvami. Za slednje je v vseh državah z izjemo Slovenije določen višji volilni prag, ki se razlikuje glede na število strank, ki v koaliciji nastopijo (glej: Tabela 3.1). Volilni prag vidno vpliva na število parlamentarnih strank in tudi na število strank v vladi (Hipoteza 1), saj je v Sloveniji kot edini od analiziranih držav povprečje strank, ki vstopijo v parlament, kar 7,8, v primerjavi s Slovaško, kjer parlamentarni prag prestopijo 6,3 stranke, Poljsko s 6,1 stranke in Češko s 5,3 stranke. To Slovenijo, ki ima nižji volilni prag, postavlja daleč na prvo mesto tudi z vidika strank, ki pozneje tvorijo vladno koalicijo (v povprečju v obdobju od leta 2000 do danes so vladne koalicije v Sloveniji sestavljene iz 3,9 stranke, sledi Slovaška s povprečjem 3 strank, Češka z 2,7 stranke in Poljska z 2,4 stranke). Če v omenjeno vključimo dejavnik trajanja vlad (Hipoteza 2), pa vidimo, da se stabilnost vlad ne zrcali neposredno skozi institucionalno določen odstotek volilnega praga oziroma da z manjšanjem števila strank v vladi ne narašča nujno potencial stabilnosti vladnih koalicij. S povprečjem trajanja 19,8 meseca se Poljska uvršča na prvo mesto glede na nestabilnosti vlad, sledi Slovenija z 21 meseci, Češka s 24 meseci in Slovaška s 37,7 meseci kot država z najstabilnejšimi vladami (glej: Tabela 3.1).

³¹ Ang. Central and East European Countries.

Tabela 3.1: Prikaz institucionalno določenih volilnih pragov, števila vlad v obdobju od leta 2000 do leta 2014 ter povprečij števila parlamentarnih in vladnih strank, povprečnega standardnega odklona po posameznih spremenljivkah ideološke bližine vladnih strank in povprečja stabilnosti vlad na Češkem, Poljskem, Slovaškem in v Sloveniji.

država	volilni prag	povprečno število strank v parlamentu	povprečno število strank v vladi ¹	število vlad v obdobju 2000-2014	povprečna standardna deviacija ideološke bližine vladnih strank ²	povprečna stabilnost vlad (izražena v mesecih) ³
Češka	5% za posamezno stranko 7% za povezavo dveh strank 9% za povezavo treh strank 11% za povezavo štirih ali več strank	5,3	2,7	7	LRGEN=1,1 IRECON=1,5 GALTAN=1,5	23
Poljska	5% za posamezno stranko 8% za strankarske povezave	6,1	2,4	7	LRGEN=0,8 IRECON=0,8 GALTAN=1,3	19,8
Slovaška	5% za posamezno stranko 7% za dve ali tri povezane stranke 10% za štiri ali več povezanih strank	6,3	3	4	LRGEN=0,9 IRECON=1 GALTAN=1,9	37,7
Slovenija	4% tako za posamezno stranko kot za povezane stranke	7,8	3,9	8	LRGEN=1,1 IRECON=1,1 GALTAN=1,4	21,1

Opombe:

¹ V izračun povprečja števila strank v vladi so vštete vse vlade v obdobju od leta 2000 do leta 2014, tudi majšinske vlade.

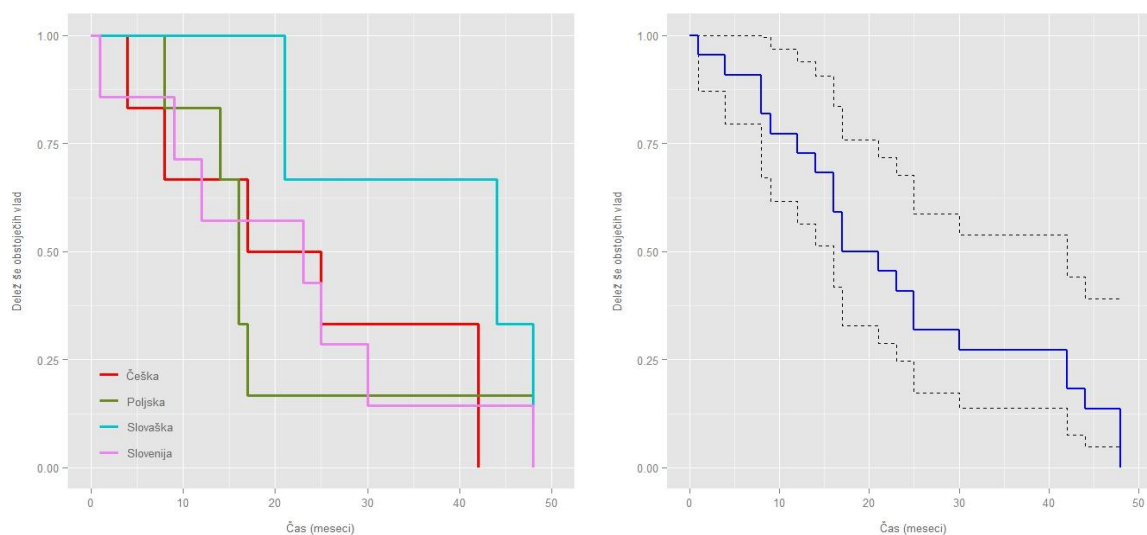
² Standardni odklon oz. standardna deviacija prikaže mero razpršenosti statističnih enot v tem primeru posameznih spremenljivk ideološke homogenosti oz. heterogenosti vladnih strank. LRGEN je vrednost glavne spremenljivke, ki predstavlja klasično levo-desno ideološko pozicijo strank, LRECON predstavlja ekonomski vidik, ter GALTAN libertarno-avtoritaran vidik ideološkega spektra. V zgornji tabeli so izračunana povprečja standardnih odklonov vladnih strank po posameznih državah. V ta del podatkov so vključene vlade od leta 2000 do 2011, saj poznejše vlade tvorijo tudi stranke, ki v bazah Chapel Hilla niso ocenjene, zato za izračun ni dostopnih podatkov.

³ V izračun povprečja stabilnosti vlad po posameznih državah so vključene vse vlade po letu 2000 z izjemo tistih, ki še trajajo.

V obdobju 2000–2014 se je na Češkem, Poljskem, Slovaškem in v Sloveniji skupno zvrstilo 22 vlad (brez vlad, ki še trajajo). Vse so bile koalicijske vlade z izjemo ene, in sicer na Poljskem leta 2005, ko se je oblikovala enostrankarska manjšinska vlada. Velika večina je bila večinskih koalicijskih vlad, za tiste, ki niso dosegale večine (Češka 2006, Poljska 2003, 2005, 2011, Slovenija 2011, 2012), pa je bila značilna izrazita nestabilnost (izjema je Poljska vlada iz leta 2011, ki še traja). Prav tako je razvidno (glej: Priloga B, C, Č, D), da se večina vlad po Rikerju (1962) tipološko uvršča med minimalne večinske povezane koalicije in je širokih vladnih koalicij le za vzorec (Slovenija 2000, 2002 in 2011, glej: Priloga D). Kot zanimivost je treba omeniti večinsko enostrankarsko vlado na Slovaškem, ki je nastopila po volitvah leta 2012 in še traja. Spodnje Kaplan-Meierjeve krivulje oz. krivulje preživetja ponazarjajo odstotek preživetja vlad v določenem časovnem obdobju. Abscisa predstavlja časovno koordinato, predstavljeno v mesecih trajanja vlad, ki so tudi sicer merilo stabilnosti vladnih koalicij. Ordinata pa predstavlja število vlad, izraženo v odstotkih, kar v kombinaciji daje dober vpogled v preživetje vladnih koalicij. Kar 50 odstotkov vlad traja 20 mesecev ali manj. In če zaznano (glej: Graf 3.2) združimo z ugotovitvami Gallagherja, Laverja in Maira (2005), lahko povzamemo, da je držav, ki trajajo manj kot leto dni in se tako uvrščajo med nestabilne vlade, manj kot 24 odstotkov in podobno vidimo manj kot 26 odstotkov vlad, ki trajajo tri leta ali več in se uvrščajo v kategorijo stabilnejših vlad. Tako je mogoče sklepati, da se obravnavane države gibljejo nekje v povprečju trajanja vlad, čeprav je na primeru posameznih držav mogoče zaslediti pomembne razlike (glej: Graf 3.1). Tudi v povprečjih posameznih držav (glej Tabela: 3.1) nobena nima vlad, ki bi trajale manj kot leto dni, in tako ne izstopajo iz predvidenega z izjemo Slovaške, kjer povprečje presega tri leta, to pa jo uvršča v kategorijo držav s stabilnejšimi vladami.

Graf 3.1 (levo): Kaplan-Meierjeve krivulje trajanja vlad (s 95% intervalom zaupanja), prikazane posamezno za Češko, Poljsko, Slovaško in Slovenijo.

Graf 3.2 (desno): Kaplan-Meierjeva krivulja trajanja vlad (s 95% intervalom zaupanja) za vse štiri države skupaj.

Drugi del empirične analize je namenjen raziskovanju vpliva ideološke bližine strank, ki vlado sestavljajo, na stabilnost vlade. Izhajala sem namreč iz predvidevanja, da se z večanjem števila strank povečujejo tudi odstopanja znotraj vladnih koalicij v različne smeri ideološkega umeščanja vladnih strank. Položaja strank na ideološkem kontinuumu levo-desno je določena s pomočjo izvedenskih raziskav, ki jih dela Univerza v Chapel Hillu, ki preko zaprtega tipa vprašalnika (UNC Chapel Hill) ocenjuje položaj strank v različnih evropskih državah, med drugim tudi z vidika ideologij.³² Prvo vprašanje, ki je v nadaljnji analizi osnovna spremenljivka (LRGEN), zrcali položaj stranke glede na njeno splošno ideološko naravnost in podaja vrednosti od 0 do 10, pri čemer 0 pomeni skrajno levo, 5 sredino in 10 skrajno desno. Poleg omenjene pa bosta v analizi vključeni še dve kontrolni spremenljivki, in sicer umeščanje stranke na ideološki spekter z ekonomskega vidika (LRECON)³³ ter libertarno-

³² Prva raziskava je bila objavljena leta 1999, sledile pa so še v letih 2002, 2006 in 2010 (Baker in drugi 2012). V analizi so uporabljeni podatki iz Trend file 1999–2010, kar je bolj smiselno, saj se pozicija strank bolje zrcali na dolgi rok, saj je v krajšem časovnem obdobju lahko odvisna tudi od bližajočih se volitev, ko se stranke zaradi težnje po pridobitvi višjega odstotka glasov navadno pomikajo bolj proti sredini ali nasprotno, čeprav redkeje, ko svoje programe z enakim namenom usmerjajo v bolj radikalne smeri.

³³ Ta spremenljivka določa položaj stranke glede na njeno ideološko stališče o gospodarskih vprašanjih in na podlagi odgovorov so na levem polu stranke, ki si želijo aktivno vlogo vlade v gospodarstvu, stranke na desnem

avtoritaren vidik ideološkega spektra (GALTAN).³⁴ Treba je bilo omejiti tudi časovni razpon analize, ki se ujema z dostopnostjo podatkov, ki za vse omenjene države zajemajo obdobje od leta 2000 do leta 2010.³⁵ Zato je bilo smiselno za dele analize, v katerih je uporabljena katerakoli vrednost, povzeta iz raziskav Chapel Hilla, vzeti kriterij izbora vlad, ki se časovno ujemajo z razpoložljivimi podatki.

Na vzorcu držav, ki so v študijo vključene, je res mogoče opaziti malenkostno pozitivno odvisnost med številom strank v vladi in ideološko homogenostjo (Hipoteza 3). To se kaže predvsem na primeru Poljske, ki ima najnižje povprečno število strank v vladah (2,4) in ima hkrati tudi nizke stopnje standardnega odklona tako pri glavni spremenljivki (LRGEN) kot tudi pri obeh kontrolnih spremenljivkah (LRECON in GALTAN). Pa tudi diametralno nasprotno na primeru Slovenije, ki ima kot država z najvišjim povprečnim številom strank v vladah (3,7) tudi najvišjo izmerjeno stopnjo ideološke heterogenosti pri glavni spremenljivki (LRGEN) in ravno tako visoke vrednosti obeh kontrolnih spremenljivk (glej: Tabela: 3.1). Pri tem kot izjema izstopa Češka, kjer rezultati kažejo na visoko stopnjo ideološke heterogenosti med strankami, ki sestavljajo vlado, v vseh treh spremenljivkah, ne glede na to, da je povprečno število strank, ki vlado sestavljajo, relativno nizko (2,7).

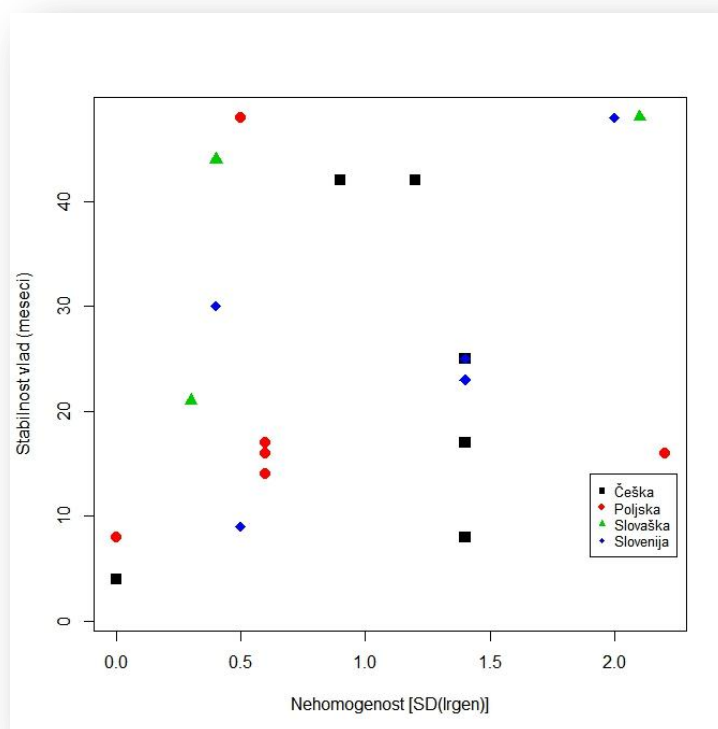
polu pa se zavzemajo za zmanjšano gospodarsko vlogo vlade z ukrepi, kot so privatizacija, nižanje davkov, manj predpisov, manj porabe v javnem sektorju in vitkejšo državno upravo (Baker in drugi 2012).

³⁴ Ta spremenljivka določa položaj stranke glede na opredelitev o demokratičnih svoboščinah, tako se »libertarni« oz. »postmaterialistični« pol zavzema za razširitev osebnih svoboščin, kot na primer pravico do splava, evtanazije, priznavanje istospolnih skupnosti in porok ali večanja demokratične participacije, na drugi strani pa »tradicionalni« ali »avtoritarni« pol pogosto te ideje zavrača, cenijo red, tradicijo in stabilnost ter verjamejo, da bi morala biti vlada trdna moralna avtoriteta na področju socialnih in kulturnih zadev (Baker in drugi 2012).

³⁵ Univerza v Chapel Hillu (UNC Chapel Hill) objavlja podatke omenjene raziskave vsake štiri leta, zadnja objavljena pa je iz leta 2010 in tako ne vključuje relevantnih podatkov strank, ki so bile udeležene na volitvah po letu 2010 in so bile poleg tega tudi vladne stranke (tako na primer na Češkem ni podatkov iz leta 2013 za stranki ANO in USVIT, v Sloveniji še ni ocene za stranke, ustanovljene po letu 2012, kot sta DL in PS, in na Poljskem iz leta 2011 ni podatkov za RP).

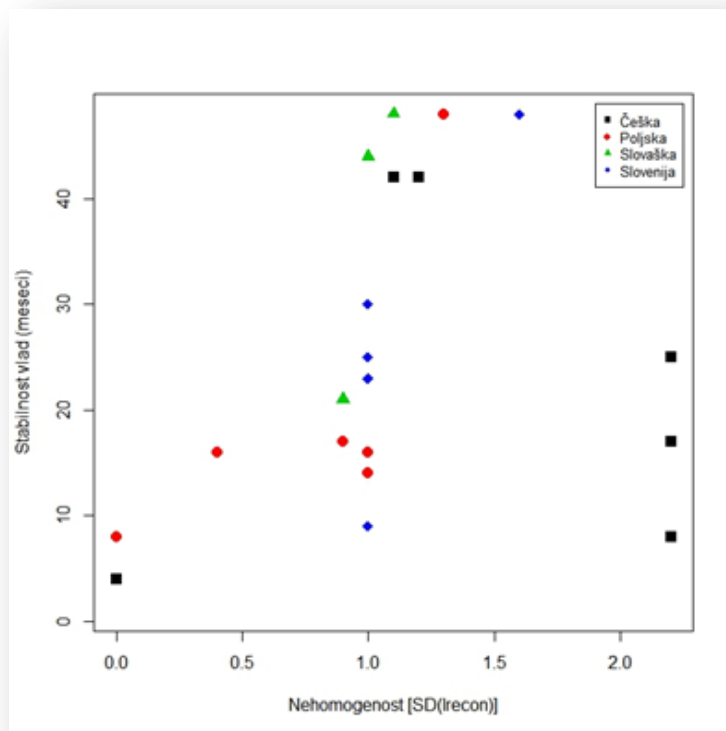
Sledeči trije grafi predstavljajo položaj vlad glede na trajanje in glede na značilnosti ideološke bližine vladnih strank (Hipoteza 4) po posameznih spremenljivkah (LRGEN, LRECON, GALTAN).

Graf 3.4: Stabilnost vlad in ideološka bližina vladnih strank glede na klasično levo-desno razmejitev ideološkega spektra (glavna spremenljivka LRGEN).

Glavna spremenljivka, ki odraža klasični levo-desni položaj političnih strank, ne kaže vidnejše povezave med ideološko homogenostjo in stabilnostjo vlad. Tako lahko na obeh straneh grafa (na levi so vlade z nižjim standardnim odklonom in na desni polovici vlade z višjim standardnim odklonom) zasledimo približno enako razpršenost glede na spremenljivko trajanja vlad. Skrajno levo sta dve vladi (Češka 2006 in Poljska 2005, glej: Priloga B in C), ki sta obe manjšinski in enostrankarski (zato tudi standardna deviacija zavzema vrednost 0). Po drugi strani pa lahko desno zgoraj vidimo primer dveh vlad (Slovenija 2004 in Slovaška 2006, glej: Priloga Č in D), ki dosegajo najvišje vrednosti stabilnosti vlad kljub visoki stopnji ideološke heterogenosti. Druge vlade sicer zajemajo široko polje različnih standardnih odklonov vladnih strank, vendar se te vrednosti nikakor ne kažejo v povezavi s trajanjem vlad.

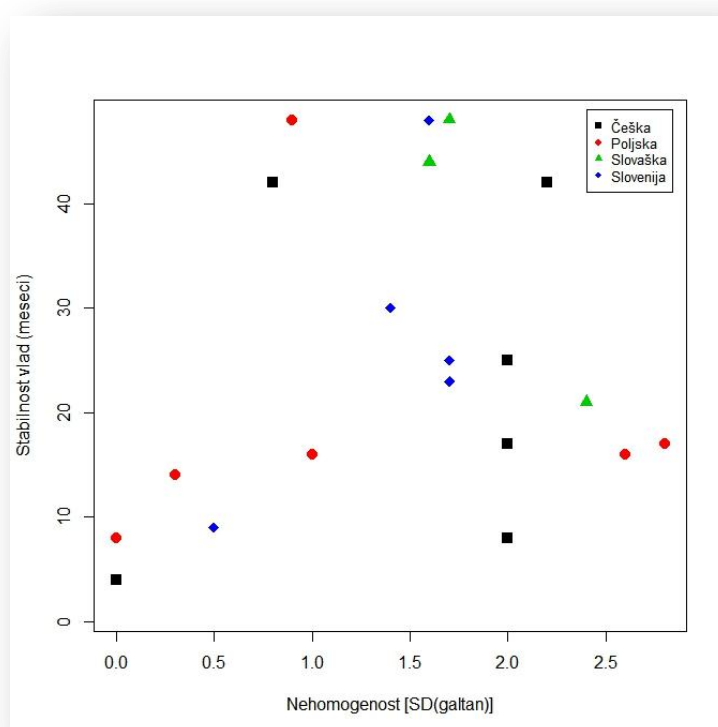
Graf 3.5: Stabilnost vlad in ideološka bližina vladnih strank glede na ekonomski vidik razmejitve ideološkega spektra (prva kontrolna spremenljivka LRECON).

Prva kontrolna spremenljivka (LRECON) določa položaj stranke glede na njeno ideološko stališče o ekonomskih vprašanjih. Na grafu (glej: Graf: 3.5) so za razliko od glavne spremenljivke tu opazne manjše grupacije, ki pa kljub temu niso izražene tako, da bi dokazovale kakršenkoli vpliv ideološke bližine strank v vladni koaliciji na stabilnost vlad. Dve vladi skrajno levo sta manjšinski (Češka 2006, Poljska 2005, glej: Priloga B in C) in s tega vidika je mogoče utemeljevati njihov kratek rok trajanja. Zanimivo se skrajno desno uvrščajo tri zaporedne češke vlade (2002, 2004, 2005, glej: Priloga B), ki so z ekonomskega vidika izrazito nehomogene. Zanimivo je, da vse tri vlade padejo v isto volilno obdobje in se glede strankarske sestave pomembno ne razlikujejo, prihaja pa do menjave predsednikov vlad in menjave ministrov. Še najopaznejše je dejstvo, da se večina drugih vlad giba v območju relativno sredinskih vrednosti standardne deviacije (med vrednostma 0,9 in 1,3), kar nam pove, da stranke (ne glede na to, koliko časa trajajo) glede ekonomskih politik težijo k sestavi čim bolj homogenih vladnih koalicij (tega pri drugih dveh spremenljivkah LRGEN in GALTAN ni mogoče zaznati). Vidna je manjša grupacija strank izrazito stabilnih vlad v

zgornjem delu, ki so tudi relativno homogene, ob tem pa je pomembno tudi, da so vse minimalne povezane večinske koalicije (Češka 2007, 2010, Poljska 2007, Slovaška 2002, 2006 in Slovenija 2004, glej: Priloga B, C, Č, D). Pod njimi se grupira še ena skupina z nižjo stopnjo stabilnosti, od katerih sta kar dve vladi manjšinski (Poljska 2003 in Slovenija 2011, glej: Priloga C in D), pa tudi dve široki koaliciji (Slovenija 2000 in 2002, glej: Priloga D). Tako se ta osrednja skupina povprečno stabilnih vlad razlikuje od drugih predvsem po tipološki pestrosti oblikovanja vladnih koalicij.

Graf 3.6: Stabilnost vlad in ideološka bližina vladnih strank glede na libertarno-avtoritaren vidik razmejitve ideološkega spektra (druga kontrolna spremenljivka GALTAN).

Podobno kot pri glavni spremenljivki (LRGEN) se tudi pri drugi kontrolni spremenljivki (GALTAN), ki stranke razvršča glede na libertarno-avtoritarni vidik, kaže široka razpršenost rezultatov (glej: Graf 3.6), ki ne kaže povezanosti med standardnim odklonom ideološke bližine in stabilnostjo vladnih strank. Opaziti pa je mogoče, da nehomogenost na splošno zavzema višje vrednosti (večje število vlad je na desnem polu grafa), kar kaže na to, da se okrog tem, ki se dotikajo teh področij, stranke precej različno opredeljujejo ali pa jih ne smatrajo kot prioritete pri sestavljanju vladnih koalicij, ker je mogoče bolj primarno izpostavljeno usklajevanje glede ekonomskih vprašanj (glej: Graf 3.5).

4 Zaključek

V postsocialističnih okoljih je bila izgradnja volilnega in strankarskega sistema po demokratičnih vzorih problematična, saj so se z uvedbo proporcionalne reprezentacije sprejemala tudi nova institucionalna pravila v državah. Privajanje demokratičnemu sistemu je namreč zahtevalo, da se na volitvah soočijo nove stranke, preden pa se je to lahko zgodilo, so morale politične elite vzpostaviti organizacije, ki bi bile tudi legalno prepoznane kot politične stranke (Rose in Munro 2009: 24). Tako v novonastalih demokracijah Srednje Evrope opazamo velik porast števila strank, od katerih so bile nekatere le »politične ekspoziture starega diktatorskega režima«, spet druge pa nove in zato finančno in kadrovsko manj konkurenčne. Vzpostavitev tekmovalnega političnega in strankarskega sistema je bila zagotovo korak naprej, zaradi bistvenih razlik v samem vzpostavljanju temeljev strank in institucionalizaciji novih političnih pravil pa je v državah prihajalo do precejšnjih razlik tako v stabilnosti vlad kot tudi v ideološkem spektru političnega prostora (Blondel in drugi 2007: 24).

Eno od pomembnejših institucionalnih pravil, ki regulira pretok strank iz strankarskega v parlamentarno okolje, je volilni prag. Uvedle so ga vse štiri v študijo vključene države, med katerimi pa prihaja do pomembnih razlik. Češka, Poljska in Slovaška imajo 5-odstotni volilni prag, ki se povečuje, če gre za predvolilne koalicije več strank (glej: Tabela 3.1). V Sloveniji je uveden 4-odstotni splošni volilni prag tako za posamezne stranke kot za koalicije strank, ki se združujejo pred volitvami. Stopnja in obsežnost volilnega praga brez dvoma vplivata na število strank, ki vstopijo v parlament, tekom študije pa se izkaže tudi vpliv volilnega praga na število strank, ki pozneje tvorijo vlado, iz česar je razvidno, **da se z višanjem stopnje volilnega praga (tako za posamezno stranko kot za koalicije strank) znižuje število strank v vladi** (Hipoteza 1). Z večanjem števila parlamentarnih strank se povečuje stopnja proporcionalnosti različnih družbenih interesov v parlamentu in v vladi in izhajajoč iz tega je bilo smiselno sklepati, da več različnih stališč (več parlamentarnih strank) pomeni tudi več usklajevanja, kar lahko negativno vpliva na stabilnost vlade. Vendar pa tega na vzorcu omenjenih držav ni mogoče potrditi, saj se stabilnost vlad ne zrcali neposredno skozi institucionalno določen odstotek volilnega praga in **z manjšanjem števila strank v vladi ne narašča nujno tudi stabilnost vladnih koalicij** (Hipoteza 2).

Zaradi specifičnosti proporcionalnih volilnih sistemov so po volitvah stranke prisiljene v povezovanje v vladne koalicije, ki so lahko bolj ali manj trdne. Pri vprašanju povezave med

ideološko bližino vladnih strank in stabilnostjo vlad je bilo predvideno, da so koalicije, sestavljene iz več strank, tudi notranje bolj heterogene. Med državami je sicer opaziti rezultate, ki kažejo v prid postavljeni hipotezi, predvsem na primeru Poljske in Slovenije (glej: Tabela 3.1), pa tudi veliko odstopanj od predvidenega, na primer na Češkem, zato **ni mogoče povzeti, da bi manjše število strank v koaliciji zagotovilo tudi višjo stopnjo ideološke homogenosti** (Hipoteza 3).

Pomembno je poudariti, da se je v primerjalni analizi držav v obdobju od leta 2000 do leta 2014 zvrstilo 22 vlad (brez vlad, ki še trajajo) in je zato vzorec statističnih enot, ki so v analizo vključene, premajhen in tudi nenaključen ter tako z vidika kvantitativnega pristopa rezultatov ni mogoče posploševati. Za to bi bilo treba v analizo vključiti več držav ali pa zajeti daljše obdobje, kar pa v tem primeru ni bilo mogoče zaradi nedostopnosti podatkov. S kvalitativnega vidika pa je vseeno mogoče razbrati nekaj teženj, predvsem to, da se v okviru preučevanih držav praviloma tvorijo koalicijske vlade, ki so v večini primerov tudi večinske. Manjšinske vlade pa so navadno obsojene na kratek rok trajanja. Prav tako je z vidika sestavljanja vladnih koalicij razvidna težnja po sestavi minimalnih povezanih večinskih koalicij in je širokih vladnih koalicij zelo malo.

Na vprašanje, ali ideološka homogenost vladnih koalicij pozitivno vpliva na stabilnost vlad, ni mogoče podati enostavnih zaključkov in tako **ni mogoče trditi, da bi imela ideološka bližina vladnih strank pozitiven vpliv na stabilnost vlad** (Hipoteza 4). Skozi analizo vseh treh spremenljivk (LRGEN, LRECON in GALTAN) namreč razpršenost rezultatov ne kaže grupiranj, ki bi nakazovala kakršnokoli odvisnost med stabilnostjo vlad in ideološko bližino strank, ki vlado sestavljajo (glej: Graf 3.4, 3.5 in 3.6). Manjšinske enostrankarske vlade, ki kažejo na visoko stopnjo ideološke homogenosti in se kažejo z nizko stopnjo stabilnosti, pravzaprav niso najbolj reprezentativni primeri za preučevanje odvisnosti med spremenljivkama, saj ne dosegajo zadostne podpore v parlamentu, da bi se lahko dolgoročno obdržale na oblasti. Druge, večinske vlade pa ne kažejo vzorca, ki bi potrjeval hipotezo, da med obema spremenljivkama obstaja povezanost. Zanimivo je mogoče to, da se pri spremenljivki, ki kaže ekonomski vidik ideološkega spektra (LRECON), sestavljajo bolj homogene vlade (kar ne vpliva nujno na njihovo stabilnost) v primerjavi z drugima dvema spremenljivkama (LRGEN in GALTAN). To kaže na to, da so vlade ideološko bolj homogene, ko se pojavljajo vprašanja ekonomskih politik, kot pa pri drugih ideoloških cepitvah. To izrazito homogenost koalicijskih strank pri ekonomskih vprašanjih bi bilo mogoče deloma pripisati obdobju gospodarske in ekonomske krize, s katerima so se države

soočale v obdobju, ki je zajeto v raziskavo. Najverjetneje so razmere v političnoekonomskem okviru privedle do položaja, ko se je ob sestavljanju vladnih koalicij najpomembnejše uskladiti glede ekonomskih vprašanj in so druga področja sekundarnega pomena. Kaže se torej, da je strinjanje okrog ekonomskih vprašanj postalo glavni kriterij pri oblikovanju vladnih koalicij, pri čemer ta homogenost ne kaže direktnega vpliva na samo trajanje vlade. Nasprotno pa je pri libertarno-avtoritarnem vidiku ideološke bližine (GALTAN) mogoče zaznati opazno višjo stopnjo heterogenosti. Vse omenjeno bi bilo mogoče razložiti s težnjo strank po tem, da se po volitvah najprej uskladijo glede ekonomskih vprašanj in so druge ideološke cepitve sekundarnega pomena.

Cilj naloge je bil predstaviti in analitično preučiti široko polje soodvisnosti med stabilnostjo vlad in izbranimi institucionalnimi dejavniki, kot so volilni sistem, volilni prag, število strank v parlamentu in v vladi. Poleg tega pa je bil namen empiričnega dela preučevanje povezanosti med trajanjem vlad oz. vladnih koalicij in ideološko bližino političnih strank, ki vlado sestavljajo. Kljub skrbnemu izboru držav z vidika primerljivosti ugotavljam podobno kot Krašovec in Cabada (2013), da med državami sicer res obstajajo nekatere podobnosti, a še bistveno več razlik. In tudi če nekatera enako zastavljena institucionalna pravila vodijo do podobnih rezultatov (volilni prag dokazano zmanjšuje število strank v parlamentu in v vladi), to ne vpliva neposredno tudi na samo stabilnost vlad. Smiselno bi bilo torej preučiti tudi druge dejavnike posrednega vpliva, ki zahtevajo obsežnejši kvalitativen pristop. V tej študiji je bila, kot eden od teh dejavnikov, preučevana ideološka bližina vladnih strank, ki pa ni pokazala pomembnejšega vpliva na samo stabilnost vlad. Zato bi bilo to diplomsko delo smiselno nadgraditi v smeri preučevanja kompleksnega polja več drugih dejavnikov, kot so na primer polarizacija strankarskega prostora, konstituiranje vlade glede na časovno točko volilnega obdobja, ideološka heterogenost opozicijskih strank (ni namreč vseeno, katere od strank ostanejo zunaj vlade, saj lahko iz opozicije vplivajo na stabilnost vlade), vpliv gospodarskih in političnih kriz, koalicijska sposobnost strank idr.

5 Literatura

1. Blais, Andre in Luis Massicotte. 2002. Electoral systems. *Comparing Democracies 2*, ur. Lawrence LeDuc, Richard g. Niemi and Pipa Norris. London: SAGE Publications.
2. Blondel, Jean. 1968. *Party Systems and Patterns of Government in Western Democracies*. Dostopno prek: <http://www.scribd.com/doc/45163029/Blondel-Party-Systems/pdf> (15. junij 2014).
3. ---1972. *Comparing Political Systems*. New York: Praeger Publishers, Inc.
4. ---, Ferdinand Müller-Rommel in Darina Malová. 2007. *Governing New European Democracies*. New York: Palgrave Macmillan.
5. Bobbio, Norberto. 1995. *Desnica in levica*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
6. Brokl, Lubomir in Zdenka Mansfeldová. 2000–2012. *European Journal of Political Research Political Data Yearbook*. Dostopno prek: <http://onlinelibrary.wiley.com/> (3. avgust 2014).
7. Budge, Ian, Kenneth Newton in drugi. 1997. *The politics of the new Europe: Atlantic to Urals*. New York: Longman Publishing.
8. Dalton, J., Russell, David M. Farrell in Ian McAllister. 2011. *Political Parties & Democratic Linkage*. New York: Oxford University Press.
9. Duverger, Maurice. 1954. *Political Parties – Their Organization and Activity in the Modern State*. London: Methuen & co. LTD.
10. ---1980. A new Political System Model: Semi-presidential Government. *European Journal of Political Research* 8 (2): 165–187.
11. Farrell, David. 1997. *Comparing Electoral Sytems*. London: Palgrave Macmillan Press.
12. ---2001. *Electoral Systems: A Comperative Introduction*. London: Palgrave Macmillan Press.
13. Fink-Hafner, Danica. 2000–2012. *European Journal of Political Research Political Data Yearbook*. Dostopno prek: [http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/\(ISSN\)1475-6765](http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/(ISSN)1475-6765) (25. julij 2014).
14. ---2001. *Politične stranke*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

15. ---2012. Značilnosti razvoja strankarskega sistema v Sloveniji. V *Dvajset let slovenske države*, ur. Janko Prunk in Tomaž Deželan. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
16. Gallagher, Michael, Michael Laver in Peter Mair. 2005. *Representative Government in Modern Europe: Institutions, Parties, and Governments*. Boston: Mc Graw Hill.
17. *Government of the Slovak Republic*. Dostopno prek: <http://www.vlada.gov.sk/> (29. julij 2014).
18. Grad, Franc. 2000. *Parlament in vlada*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
19. Jasiewicz, Krzysztof in Agnieszka Jasiewicz-Betkiewicz. 2000–2012. *European Journal of Political Research Political Data Yearbook*. Dostopno prek: [http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/\(ISSN\)1475-6765](http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/(ISSN)1475-6765) (3. avgust 2014).
20. Krašovec, Alenka. 2000. *Moč v političnih strankah – Odnosi med parlamentarnimi in centralnimi deli političnih strank*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
21. ---2007. *Volilne študije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
22. ---2012. Dva vidika slovenskih političnih strank v samostojni Sloveniji. V *Dvajset let slovenske države*, ur. Janko Prunk in Tomaž Deželan. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
23. ---in Ladislav Cabada. 2013. Kako smo si različni: značilnosti vladnih koalicij v Sloveniji, Češki Republiki in na Slovaškem. *Teorija in praksa* 50 (5–6): 717–735.
24. Liesbet Hooghe, Ryan Bakker, Anna Brigevid, Catherine de Vries, Erica Edwards, Gary Marks, Jan Rovny in Marco Steenbergen. 2010. Reliability and Validity of Measuring Party Positions: The Chapel Hill Expert Surveys of 2002 and 2006. *European Journal of Political Research* 4 (1–2): 684–703.
25. Lijphart, Arend. 1992. *Parliamentary versus Presidential Government*. Oxford: Oxford University Press.
26. ---1994. *Electoral Systems and Party Systems: A Study of Twenty-Seven Democracies, 1945–1990*. Oxford: Oxford University Press.
27. ---2004. Democracies: Forms, Performance and Constitutional Engineering. *European Journal of Political Research* 25: 1–17.
28. Lobe, Bojana. 2006. *Združevanja kvalitativnih in kvantitativnih metod – stara praksa v novi preobleki?* Dostopno prek: <http://dk.fdv.unilj.si/druzboslovnerazprave/pdf> (25. avgust 2014).

29. Müller, Wolfgang, Torbjörn Bergman in Kaare Strøm. 2008. *Cabinets and Coalition Bargaining: The Democratic Life Cycle in Western Europe*. New York: Oxford University Press.
30. Norris, Pippa. 2004. *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behaviour*. New York: Cambridge University Press.
31. Panebianco, Angelo. 1988. *Political Parties: organization and power*. New York: Cambridge University Press.
32. *Parlament Republike Češke*. Dostopno prek: <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?akk=4> (29. julij 2014).
33. Parties and Elections in Europe. Dostopno prek: [http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/\(ISSN\)1475-6765](http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/(ISSN)1475-6765) (3. avgust 2014).
34. Ray, Leonard. 1999. Measuring party orientations towards European integration: Results from an expert survey. *European Journal of Political Research* 36: 283–306.
35. Ribičič, Ciril. 1996. *Prednost*. Ljubljana: Enotnost.
36. ---2000. *Podoba parlamentarnega desetletja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
37. Riker H., William. 1962. *The theory of political coalitions*. New Haven and London: Yale University Press.
38. Rose, Richard in Neil Munro. 2009. *Parties and Elections in New European Democracies*. Colchester: University of Essex.
39. Ryan Bakker, Catherine de Vries, Erica Edwards, Liesbet Hooghe, Seth Jolly, Gary Marks, Jonathan Polk, Jan Rovny in Marco Steenbergen, Milada Vachudova. 2012. *Measuring Party Positions in Europe: The Chapel Hill Expert Survey Trend File*. Dostopno prek: http://www.unc.edu/~hooghe/assets/docs/papers/CHES_Trend_Party%20Politics_final.pdf (7. julij 2014).
40. Saalfeld, Thomas. 2008. Institutions, Chance, and Choices: The Dynamics of Cabinet Survival. V *Cabinets and Coalition Bargaining: The Democratic Life Cycle in Western Europe*. ur. Müller, Wolfgang, Torbjörn Bergman in Kaare Strøm. New York: Oxford University Press.
41. Sruk, Vlado. 1995. *Leksikon politike*. Maribor: Obzorja.
42. Steenbergen, Marco in Gary Marks. 2007. Evaluating Expert Surveys. *European Journal of Political Research* 46(3): 347–366.

43. *The University of North Carolina at Chapel Hill*. Dostopno prek: http://www.unc.edu/~hooghe/data_pp.php (22. avgust 2014).
44. Učeň, Peter. 2000–2012. *European Journal of Political Research Political Data Yearbook*. Dostopno prek: [http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/\(ISSN\)1475-6765](http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/(ISSN)1475-6765) (3. avgust 2014).
45. *Vlada Republike Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.vlada.si/> (25. julij 2014).
46. Ware, Alan. 1996. *Political Parties and Party Systems*. New York: Oxford University Press.
47. Warwick, Paul. 1994. *Government Survival in Parliamentary Democracies*. Cambridge: Cambridge University Press.
48. Zajc, Drago. 2004. *Razvoj parlamentarizma: funkcije sodobnih parlamentov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
49. ---2009. *Oblikovanje koalicij v Srednji Evropi (primer Nemčije, Avstrije in Italije ter Poljske, Češke, Madžarske in Slovenije) – poskus analize s poudarkom na obdobju po zadnjem valu demokratizacije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
50. ---2013. Razpad vlad in oblikovanje novih koalicij v Sloveniji v obdobju 2008–2013. *Teorija in praksa* 50 (5–6): 753–769.

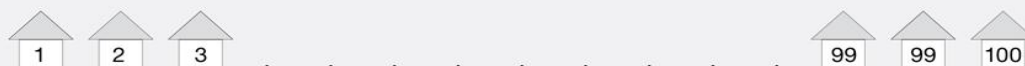
Priloge

Priloga A: Razlaga razvrščanja političnih strank na ideološki kontinuum z vidika teorije »preračunljivega trgovca«.

Priloga 1: Hotelling's analysis

Predpostavke

1. 100 hiš je lociranih na ravni ulici in njihovi prebivalci so edini porabniki v skupnosti.

2. Da bi prihranili čas, prebivalci vedno kupujejo v trgovini, ki je najbližje njihovem domu.

3. Dva trgovca bi rada ustanovila trgovino v tej skupnosti, oba z namenom, da maksimizirata število kupcev v svoji trgovini. Oba lahko poljubno izbereta med kateri dve hiši bosta postavila trgovino, hkrati pa obe trgovini ne moreta stati na isti lokaciji.

Sklepi:

1. Iz perspektive kupcev, ki se štejejo kot enotna skupina (considered as a single group), je najbolj optimalno, če je ena trgovina postavljena med hiši 25 in 26 in druga trgovina med hiši 75 in 76. To za vse kupce pomeni minimalni potovalni čas do trgovine, saj noben kupec nima trgovine več kot 25 hiš stran od svojega doma.

2. Iz perspektive vsakega od lastnikov, se lahko število kupcev, v vsaki od trgovin poveča, če se en kupec pomakne v bližino drugega in tam poskuša z raznimi trgovskimi pristopi pridobiti več kupcev kot drugi lastnik trgovine.

3. Posledično, se vsaka trgovina locira kolikor je le mogoče na sredino ulice, ena med hiši 49 in 50, ter druga med hiši 50 in 51, kar je od kupcev, ki so na robu ulice oddaljeno tudi do 49 mest.

4. Glede na zgornje predpostavke, tekmovalnost med trgovinama ne vodi do lociranja na položaje, ki bi bili optimalni za kupce.

Vir: Ware (1996, 19).

Priloga B: Prikaz mandatnih in vladnih obdobj, koalicijskih in opozicijskih strank, stabilnosti vlad in standardnega odklona ideološke homogenosti/heterogenosti vladnih koalicij na Češkem.

datum in tip volitev	vlada, PM in začetek delovanja vlade	vladne stranke in procent sedežev (št. sedežev)	število strank v vladi, tip/vrsta vlade po Rikerju	stabilnost vlade ¹	vzrok za prenehanje vlade	ideološka homogenost (sd ²)
2002, 14. in 15. junij, redne	Vlada 1; PM: Vladimír Špidla (CSSD); 15. julij 2002	Vladne stranke in % (št.) sedežev:	3 minimalna povezana večinska koalicija	25	Nestrinjanja znotraj vladne koalicije glede razporeditve ministrestev, menjava predsednika vlade.	Standardni odklon ideološke bližine vladnih strank: LRGEN=1,4 IRECON=2,2 GALTAN=2,0
		CSSD 35% (70)				
		KDU-CSL 11% (22)				
		US-DEU 4,5% (9)				
		Skupaj: 50,5% (101)				
		Opozicijske stranke in % (št.) sedežev:				
		ODS 29% (58)				
		KSCM 20,5% (41)				
		Skupaj: 49,5% (99)				
	Vlada 2; PM: Stanislav Gross (CSSD); 4. avgust 2004	Vladne stranke in % (št.) sedežev:	3 minimalna povezana večinska koalicija	8	Odstop predsednika vlade, ki pod pritiskom medijev ni mogel pojasniti izvora svojega premoženja in padec podpore njegovi stranki.	Standardni odklon ideološke bližine vladnih strank: LRGEN=1,4 IRECON=2,2 GALTAN=2,0
		CSSD 35% (70)				
		KDU-CSL 10,5 (21)				
		US-DEU 5% (10)				
		Skupaj: 50,5% (101)				
		Opozicijske stranke in % (št.) sedežev:				
		ODS 29% (58)				
		KSCM 20,5% (41)				
		Skupaj: 9,5% (99)				
	Vlada 3; PM: Jiří Paroubek (CSSD); 25. april 2005	Vladne stranke in % (št.) sedežev:	3 minimalna povezana večinska koalicija	17	Konec mandata in razpis rednih volitev.	Standardni odklon ideološke bližine vladnih strank: LRGEN=1,4 IRECON=2,2 GALTAN=2,0
		CSSD 35% (70)				
		KDU-CSL 10,5 (21)				
		US-DEU 5% (10)				
		Skupaj: 50,5% (101)				
		Opozicijske stranke in % (št.) sedežev:				
		ODS 29% (58)				
		KSCM 20,5% (41)				
		Skupaj: 9,5% (99)				
	2006, 2. in 3. junij, redne	Vladne stranke in % (št.) sedežev:	1 manjšinjska vlada	4	Vladna stranka uspe s pogajanjem v vlado vključiti dve stranki iz opozicije, kar vladi (skupaj s podporo dveh neodvisnih poslancev, ki nista vstopila v koalicijo) zagotovi potrebno večino.	Standardni odklon ideološke bližine vladnih strank: LRGEN=0 IRECON=0 GALTAN=0
		ODS 40,5% (81)				
		Skupaj: 40,5% (81)				
		opozicijske stranke in % (št.) sedežev:				
		CSSD 37% (74)				
		KSCM 13% (26)				
		KDU-CSL 6,5% (13)				
		SZ 3% (6)				
		Skupaj: 59,5% (119)				

datum in tip volitev	vlada, PM in začetek delovanja vlade	vladne stranke in procent sedežev (št. sedežev)	število strank v vladi, tip/vrsta vlade po Rikerju	stabilnost vlade ¹	vzrok za prenehanje vlade	ideološka homogenost (sd ²)
	Vlada 5; PM: Mirek Topolánek (ODS); 9. januar 2007	Vladne stranke in % (št.) sedežev: ODS 40,5% (81) KDU-CSL 6,5% (13) SZ 3% (6) Skupaj: 50% (100) Opozicijske stranke in % (št.) sedežev: CSSD 37% (74) KSCM 13% (26) Skupaj: 50% (100)	3 (s točno 50%) minimalna povezana večinska koalicija	42	Konec mandata in razpis rednih volitev.	Standardni odklon ideološke bližine vladnih strank: LRGEN=1,2 IRECON=1,2 GALTAN=2,2
2010, 28. in 29. maj, redne	Vlada 6; PM: Petr Nečas (ODS); 13. julij 2010	Vladne stranke in % (št.) sedežev: ODS 26,5% (53) TOP09 20,5% (41) VV 12,0% (24) Skupaj: 59,0% (118) Opozicijske stranke in % (št.) sedežev: CSSD 28,0% (56) KSCM 13,0% (26) Skupaj: 41,0% (82)	3 minimalna povezana večinska koalicija	42	Vlada je bila prisiljena k odstopu pod pritiskom medijev in opozicijskih strank zaradi korupcijskih škandalov in obtožb o podkupovanju; posledično razpis predčasnih volitev.	Standardni odklon ideološke bližine vladnih strank: LRGEN=0,9 IRECON=1,1 GALTAN=0,8
2013, 25. in 26. oktober, predčasne	Vlada 7; PM: Bohuslav Sobotka (CSSD), 29. januar 2014	Vladne stranke in % (št.) sedežev: CSSD 25,0% (50) ANO ³ 23,5% (47) CSL 7,0% (14) Skupaj: 55,5% (111) Opozicijske stranke in % (št.) sedežev: KSCM 16,5% (33) TOP09 13,0% (26) ODS 8,0% (16) Dawn ³ 7,0% (14) Skupaj: 44,5 (89)	3 minimalna povezana večinska koalicija	/	Vlada še traja.	Ni podatkov.

Opombe:

¹ Stabilnost vlade je merjena kot časovna spremenljivka in prikazana v številu mesecev trajanja vlade.

² Sd=standardni odklon oz. standardna deviacija prikaže mero razpršenosti statističnih enot v tem primeru posameznih spremenljivk ideološke homogenosti oz. heterogenosti vladnih strank. LRGEN je vrednost glavne spremenljivke, ki predstavlja klasično levo-desno ideološko pozicijo strank, LRECON predstavlja ekonomski vidik, ter GALTAN libertalno-avtoritaren vidik ideološkega spektra. V zgornji tabeli so izračunani standardni odkloni teh vrednosti vseh vladnih strank.

³ Stranka v raziskavah Chapel Hilla ni ocenjena.

Vir: Brokl in Mansfeldová (2000–2010); Rose in Munro (2009, 202–209), *Parlament České republiky; Parties and Elections in Europe*.

Priloga C: Prikaz mandatnih in vladnih obdobj, koalicijskih in opozicijskih strank, stabilnosti vlad in standardnega odklona ideološke homogenosti/heterogenosti vladnih koalicij na Poljskem.

datum in tip volitev	vlada, PM in začetek delovanja vlade	vladne stranke in procent sedežev (št. sedežev)	število strank v vladi, tip/vrsta vlade po Rikerju	stabilnost vlade ¹	vzrok za prenehanje vlade	ideološka homogenost (sd ²)
2001, 23. september, redne	Vlada 1; PM: Leszek Miller (SLD); 19. oktober 2001	vladne stranke in % (št.) sedežev	3 minimalna povezana večinska koalicija	17	Notranja ne-soglasja privedejo do izstopa stranke PSL iz koalicije.	Standardni odklon ideološke bližine vladnih strank: LRGEN=0,6 IRECON=0,9 GALTAN=2,8
		SLD 43,5% (200)				
		PSL 9,0% (42)				
		UP 3,5% (16)				
		Skupaj: 56% (258)				
		opozicijske stranke in % (št.) sedežev				
		PO 14,1% (65)				
		S 11,5% (53)				
		PiS 9,6% (44)				
		LPR 8,3% (38)				
		MN ⁴ 0,4% (2)				
		Skupaj: 44% (202)				
	Vlada 2; PM: Leszek Miller (SLD); marec 2003	vladne stranke in % (št.) sedežev	2 manjšinska koalicija	14	Aktualni predsednik vlade odstopi pod pritiski afer o korupciji.	Standardni odklon ideološke bližine vladnih strank: LRGEN=0,6 IRECON=1,0 GALTAN=0,3
		SLD 43,5% (200)				
		UP 3,5% (16)				
		Skupaj: 47% (216)				
		opozicijske stranke in % (št.) sedežev				
		PO 14,1% (65)				
		S 11,5% (53)				
		PiS 9,6% (44)				
		PSL 9,0% (42)				
		LPR 8,3% (38)				
		MN**** 0,4% (2)				
		Skupaj: 53% (244)				
	Vlada 3; PM: Marek Belka (SLD); 2. maj 2004	vladne stranke in % (št.) sedežev	4 minimalna povezana večinska koalicija	16	Konec mandata in razpis rednih volitev.	Standardni odklon ideološke bližine vladnih strank: LRGEN=0,6 IRECON=1,0 GALTAN=2,6
		SLD 33,3% (153)				
		PSL 8,7% (40)				
		SDPL 7% (32)				
		UP 3,3% (15)				
		Skupaj: 52,3% (240)				
		opozicijske stranke in % (št.) sedežev				
		PO 14,1% (65)				
		S 11,5% (53)				
		PiS 9,6% (44)				
		LPR 8,3% (38)				
		MN ⁴ 0,4% (2)				
		Skupaj: 47,7% (220)				

datum in tip volitev	vlada, PM in začetek delovanja vlade	vladne stranke in procent sedežev (št. sedežev)	število strank v vladi, tip/vrsta vlade po Rikerju	stabilnost vlade ¹	vzrok za prenehanje vlade	ideološka homogenost (sd ²)
2005, 25. september, redne	Vlada 4; PM: Kazimierz Marcinkiewicz (PiS); 10. november 2005	vladne stranke in % (št.) sedežev	1 manjšinska vlada	8	Vladna stranka uspe preko koalicijskih pogajanj v vlado vključiti dve stranki iz opozicije, kar vladi zagotovi potrebno večino in menjava predsednika vlade.	Standardni odklon ideološke bližine vladnih strank: LRGEN=0 IRECON=0 GALTAN=0
		PiS 33,7% (155)				
		Skupaj: 33,7% (155)				
		opozicijske stranke in % (št.) sedežev				
		PO 28,9% (133)				
		S 12,2% (56)				
		SLD 11,9% (55)				
		LPR 7,5% (34)				
		PSL 5,4 (25)				
		MN ⁴ 0,4% (2)				
		Skupaj: 66,3% (305)				
	Vlada 5; PM: Jarosław Kaczyński (PiS); 10. julij 2006	vladne stranke in % (št.) sedežev	3 minimalna povezana večinska koalicija	16	Strankarska nasprotja znotraj koalicije in pritisk opozicijskih strank ter posledično razpis predčasnih volitev.	Standardni odklon ideološke bližine vladnih strank: LRGEN=2,2 IRECON=0,4 GALTAN=1,0
		PiS 33,7% (155)				
		S 12,2% (56)				
		LPR 7,5% (34)				
		Skupaj: 53,4% (245)				
		opozicijske stranke in % (št.) sedežev				
		PO 28,9% (133)				
		SLD 11,9% (55)				
		PSL 5,4 (25)				
		MN ⁴ 0,4% (2)				
		Skupaj: 46,6% (215)				
2007, 21. oktober, predčasne	Vlada 6; PM: Donald Tusk (PO); 10. november 2007	vladne stranke in % (št.) sedežev	2 minimalna povezana večinska koalicija	48	Konec mandata in razpis rednih volitev.	Standardni odklon ideološke bližine vladnih strank: LRGEN=0,5 IRECON=1,3 GALTAN=0,9
		PO 45,4% (209)				
		PSL 6,7% (31)				
		Skupaj: 52,1% (240)				
		opozicijske stranke in % (št.) sedežev				
		PiS 36,1% (166)				
		LiD ³ 11,4% (53)				
		MN ⁴ 0,2% (1)				
		Skupaj: 47,9% (220)				
2011, 9. oktober, redne	Vlada 7; PM: Donald Tusk (PO), november 2011	vladne stranke in % (št.) sedežev	2 manjšinska vlada	/	Vlada še traja.	Ni podatkov.
		PO 39,2% (207)				
		PSL 8,4% (28)				
		Skupaj: 47,6% (235)				
		opozicijske stranke in % (št.) sedežev				
		PiS 29,9% (157)				
		RP ³ 10% (40)				
		SLD 8,2% (27)				
		MN ⁴ 0,2% (1)				
		Skupaj: 48,3% (225)				

Opombe:

¹ Stabilnost vlade je merjena kot časovna spremenljivka in prikazana v številu mesecev trajanja vlade.

² Sd=standardni odklon oz. standardna deviacija prikaže mero razpršenosti statističnih enot v tem primeru posameznih spremenljivk ideološke homogenosti oz. heterogenosti vladnih strank. LRGEN je vrednost glavne spremenljivke, ki predstavlja klasično levo-desno ideološko pozicijo strank, LRECON predstavlja ekonomski vidik, ter GALTAN libertarno-avtoritaren vidik ideološkega spektra. V zgornji tabeli so izračunani standardni odkloni teh vrednosti vseh vladnih strank.

³ Stranka v raziskavah Chapel Hilla ni ocenjena.

⁴ Predstavnik nemške etične manjšine.

Vir: Jasiewicz in Jasiewicz-Betkiewicz (2000–2010); Rose in Munro (2009, 202–209).

Priloga Č: Prikaz mandatnih in vladnih obdobj, koalicijskih in opozicijskih strank, stabilnosti vlad in standardnega odklona ideološke homogenosti/heterogenosti vladnih koalicij na Slovaškem.

datum in tip volitev	vlada, PM in začetek delovanja vlade	vladne stranke in procent sedežev (št. sedežev)	število strank v vladi, tip/vrsta vlade po Rikerju	stabilnost vlade ¹	vzrok za prenehanje vlade	ideološka homogenost (sd ²)
2002, 20. in 21. september, redne	Vlada 1; PM: Mikuláš Dzurinda (SDKU-DS); 16. november 2002	Vladne stranke in % (št.) sedežev:	4 minimalna povezana večinska koalicija	44	Konec mandata in razpis rednih volitev.	Standardni odklon ideološke bližine vladnih strank: LRGEN=0,4 IRECON=1,0 GALTAN=1,6
		SDKU-DS 18,6 % (28)				
		SMK 13,3% (20)				
		KDH 10,0% (15)				
		ANO 10,0% (15)				
		Skupaj: 51,9% (78)				
		Opozicijske stranke in % (št.) sedežev:				
		LS-HZDS 24,0% (36)				
		Smer 16,7% (25)				
		KSS 7,4% (11)				
		Skupaj: 48,1% (72)				
2006, 17. junij, redne	Vlada 2; PM: Robert Fico (Smer); 4. julij 2006	Vladne stranke in % (št.) sedežev:	3 minimalna povezana večinska koalicija	48	Konec mandata in razpis rednih volitev.	Standardni odklon ideološke bližine vladnih strank: LRGEN=2,1 IRECON=1,1 GALTAN=1,7
		Smer 33,3% (50)				
		SNS 12,7% (19)				
		HZDS 10,7% (16)				
		Skupaj: 56,7% (85)				
		Opozicijske stranke in % (št.) sedežev:				
		SDKU-DS 20,7%(31)				
		SMK 13,3% (20)				
		KDH 9,3% (14)				
		Skupaj: 43,3% (65)				
2010, 12.junij, redne	Vlada 3; PM: Iveta Radičová (SDKU-DS); 8. julij 2010	Vladne stranke in % (št.) sedežev:	4 minimalna povezana večinska koalicija	21	Padec podpore vladi, izglasovana nezaupnica in razpis predčasnih volitev.	Standardni odklon ideološke bližine vladnih strank: LRGEN=0,3 IRECON=0,9 GALTAN=2,4
		SDKU-DS 18,7% (28)				
		SaS 14,7% (22)				
		KDH 10,0% (15)				
		Most-Hid 9,3%(14)				
		Skupaj: 52,7% (79)				
		Opozicijske stranke in % (št.) sedežev:				
		Smer-SD 41,3% (62)				
		SNS 6,0% (9)				
		Skupaj: 47,3% (71)				

datum in tip volitev	vlada, PM in začetek delovanja vlade	vladne stranke in procent sedežev (št. sedežev)	število strank v vladi, tip/vrsta vlade po Rikerju	stabilnost vlade ¹	vzrok za prenehanje vlade	ideološka homogenost (sd ²)
2012, 10. marec, predčasne	Vlada 4; PM: Robert Fico (Smer); marec 2012	Vladne stranke in % (št.) sedežev:	1 enostrankarska večinska vlada	/		
		Smer-SD 55,3% (83)				
		Skupaj: 55,3% (83)				
		Opozicijske stranke in % (št.) sedežev:				
		KDH 10,7% (16)				
		OL'aNO ³ 10,7% (16)				
		MOst-Hid 8,7%(13)				
		SDKU-DS 7,3% (11)				
		SaS 7,3% (11)				
		Skupaj: 44,7%(56)			Vlada še traja.	Ni podatkov.

Opombe:

¹ Stabilnost vlade je merjena kot časovna spremenljivka in prikazana v številu mesecev trajanja vlade.

² Sd=standardni odklon oz. standardna deviacija prikaže mero razpršenosti statističnih enot v tem primeru posameznih spremenljivk ideološke homogenosti oz. heterogenosti vladnih strank. LRGEN je vrednost glavne spremenljivke, ki predstavlja klasično levo-desno ideološko pozicijo strank, LRECON predstavlja ekonomski vidik, ter GALTAN libertarno-avtoritaren vidik ideološkega spektra. V zgornji tabeli so izračunani standardni odkloni teh vrednosti vseh vladnih strank.

³ Stranka v raziskavah Chapel Hilla ni ocenjena.

Vir: Učeň (2000–2012); Rose in Munro (2009: 202–209); *Government of the Slovak Republic; Parties and Elections in Europe*.

Priloga D: Prikaz mandatnih in vladnih obdobj, koalicijskih in opozicijskih strank, stabilnosti vlad in standardnega odklona ideološke homogenosti/heterogenosti vladnih koalicij v Sloveniji.

datum in tip volitev	vlada, PM in začetek delovanja vlade	vladne stranke in procent sedežev (št. sedežev)	število strank v vladi, tip/vrsta vlade po Rikerju	stabilnost vlade ¹	vzrok za prenehanje vlade	ideološka homogenost (sd ²)
2000, 15. oktober, redne	Vlada 1; PM: Janez Drnovšek (LDS); 30. november 2000	Vladne stranke in % (št.) sedežev: LDS 37,8% (34) ZLSD 12,2% (11) SLS+SKD 10% (9) DeSUS 4,4% (4) Skupaj: 64,4% (58) Opozicijske stranke in % (št.) sedežev: SDS 15,7% (14) NSI 8,9% (8) SNS 4,4% (4) SMS 4,4% (4) MN ⁴ 2,2 % (2) Skupaj: 35,6% (32)	4 široka oz. velika koalicija	25	Izvolitev predsednika DZ Janeza Drnovška za predsednika države in posledično njegov odstop s funkcije predsednika Državnega zbora.	Standardni odklon ideološke bližine vladnih strank: LRGEN=1,4 IRECON=1,0 GALTAN=1,7
	Vlada 2; PM: Anton Rop (LDS); 19. december 2002	Vladne stranke in % (št.) sedežev: LDS 37,8% (34) ZLSD 12,2% (11) SLS+SKD 10% (9) DeSUS 4,4% (4) Skupaj: 64,4% (58) Opozicijske stranke in % (št.) sedežev: SDS 15,7% (14) NSI 8,9% (8) SNS 4,4% (4) SMS 4,4% (4) MN ⁴ 2,2 % (2) Skupaj: 35,6% (32)				
2004, 3. oktober, redne	Vlada 3; PM: Janez Janša (SDS); 9. november 2004	Vladne stranke in % (št.) sedežev: SDS 32,2% (29) NSI 10,0% (9) SLS 7,8% (7) DeSUS 4,4% (4) Skupaj: 54,4% (49) Opozicijske stranke in % (št.) sedežev: LDS 25,6% (23) SD 11,1% (10) SNS 6,7% (6) MN ⁴ 2,2 % (2) Skupaj: 45,6% (41)	4 minimalna povezana večinska koalicija	48	Konec mandata in razpis rednih volitev.	Standardni odklon ideološke bližine vladnih strank: LRGEN=2,0 IRECON=1,6 GALTAN=1,6

datum in tip volitev	vlada, PM in začetek delovanja vlade	vladne stranke in procent sedežev (št. sedežev)	število strank v vladi, tip/vrsta vlade po Rikerju	stabilnost vlade ¹	vzrok za prenehanje vlade	ideološka homogenost (sd ²)
2008, 21. september, redne	Vlada 4; PM: Borut Pahor (SD); 7. november 2008	vladne stranke in % (št.) sedežev	4 minimalna povezana večinska koalicija	30	Zaradi nestrinjanj znotraj vlade iz koalicije izstopi DeSUS nato pa še Zares.	Standardni odklon ideološke bližine vladnih strank: LRGEN=0,4 IRECON=1,0 GALTAN=1,4
		SD 32,2%(29)				
		Zares 10,0%(9)				
		DeSUS 7,6% (7)				
		LDS 5,6%(5)				
		Skupaj: 55,6% (50)				
		opozicijske stranke in % (št.) sedežev				
		SDS 31,0%(28)				
		SNS 5,6%(5)				
		SLS+SMS 5,6%(5)				
		MN**** 2,2 %(2)				
		Skupaj: 44,4%(40)				
	Vlada 5; PM: Borut Pahor (SD); maj 2011	vladne stranke in % (št.) sedežev	2 manjšinska koalicijska vlada	9	Padec podpore vladi se nadaljuje, izglasovana nezaupnica in razpis predčasnih volitev.	Standardni odklon ideološke bližine vladnih strank: LRGEN=0,5 IRECON=1,0 GALTAN=0,5
		SD 32,2%(29)				
		LDS 5,6%(5)				
		Skupaj: 37,8% (34)				
		opozicijske stranke in % (št.) sedežev				
		SDS 31,1%(28)				
		Zares 10,0%(9)				
		DeSUS 7,7% (7)				
		SNS 5,6%(5)				
		SLS+SMS 5,6%(5)				
		MN**** 2,2 %(2)				
		Skupaj: 62,2 %(56)				
2011, 4. december, predčasne	Vlada 6; PM: Janez Janša (SDS); 10. februar 2012	Vladne stranke in % (št.) sedežev:	5 široka oz. velika koalicija	12	Zaradi poročila Komisije za preprečevanje korupcije in posledično vse večjih pritiskov medijev iz koalicije izstopijo DeSUS, DL in SLS.	Ni podatkov.
		SDS 28,9%(26)				
		LGV ³ 8,9%(8)				
		SLS 6,7%(6)				
		DeSUS 6,7% (6)				
		NSI 4,4% (4)				
		Skupaj: 55,6%(50)				
		Opozicijske stranke in % (št.) sedežev:				
		PS ³ 31,1% (28)				
		SD 11,1%(10)				
		MN ⁴ 2,2 %(2)				
		Skupaj: 44,4% (40)				
	Vlada 7; PM: Janez Janša (SDS); 27. februar 2012	Vladne stranke in % (št.) sedežev:	2 manjšinska vlada	1	Padec podpore vladni in iglasovana nezaupnica.	Ni podatkov.
		SDS 28,9%(26)				
		NSI 4,4% (4)				
		Skupaj: 33,3% (30)				
		Opozicijske stranke in % (št.) sedežev:				
		PS ³ 31,1% (28)				
		SD 11,1%(10)				
		LGV ³ 8,9%(8)				
		SLS 6,7%(6)				
		DeSUS 6,7% (6)				
		MN ⁴ 2,2 %(2)				
		Skupaj: 66,7% (60)				

datum in tip volitev	vlada, PM in začetek delovanja vlade	vladne stranke in procent sedežev (št. sedežev)	število strank v vladi, tip/ vrsta vlade po Rikerju	stabilnost vlade ¹	vzrok za prenehanje vlade	ideološka homogenost (sd ²)
	Vlada 8; PM: Alenka Bratušek (PS); 20. marec 2012	Vladne stranke in % (št.) sedežev: PS ³ 31,1% (28) SD 11,1% (10) DL ³ 8,9% (8) DeSUS 6,7% (6) Skupaj: 57,8% (52) Opozicijske stranke in % (št.) sedežev: SDS 28,9% (26) SLS 6,7% (6) NSI 4,4% (4) MN ⁴ 2,2% (2) Skupaj: 42,2% (38)	4 minimalna povezana večinska koalicija	/	Premijka odstopi zaradi nesoglasij znotraj stranke in padca podpore vladi, posledično se razpišejo predčasne volitve. Vlada še traja.	Ni podatkov.

Opombe:

¹ Stabilnost vlade je merjena kot časovna spremenljivka in prikazana v številu mesecev trajanja vlade.

² Sd=standardni odklon oz. standardna deviacija prikaže mero razpršenosti statističnih enot v tem primeru posameznih spremenljivk ideološke homogenosti oz. heterogenosti vladnih strank. LRGEN je vrednost glavne spremenljivke, ki predstavlja klasično levo-desno ideološko pozicijo strank, LRECON predstavlja ekonomski vidik, ter GALTAN libertarno-avtoritaren vidik ideološkega spektra. V zgornji tabeli so izračunani standardni odkloni teh vrednosti vseh vladnih strank.

³ Stranka v raziskavah Chapel Hilla ni ocenjena.

⁴ Predstavnika italjanske in madžarske manjšine.

Vir: Fink-Hafner (2000–2010); Rose in Munro (2009, 202–209); Vlada Republike Slovenije; *Parties and Elections in Europe*.